

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Кафедра спеціальної хімії та хімічної технології

**ОРГАНІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
ПІД ЧАС ТРАНСКОРДОННИХ
НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ**

Методичні вказівки до самостійної роботи

Харків 2024

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Кафедра спеціальної хімії та хімічної технології

ОРГАНІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІД ЧАС ТРАНСКОРДОННИХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Методичні вказівки до самостійної роботи

Для здобувачів вищої освіти,
які навчаються на другому (магістерському) рівні
за заочною (дистанційною) формою навчання

Харків 2024

Рекомендовано до друку кафедрою
спеціальної хімії та хімічної технології
факультету оперативно-рятувальних сил
НУЦЗ України
(протокол від 22.05.2024 № 14)

Укладачі: М. А. Чиркіна-Харламова, Є. Д. Слепужніков, Ю. К. Гапон,
О. А. Левтеров

Рецензент: кандидат технічних наук, доцент **В. О. Собина**, начальник кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт факультету цивільного захисту НУЦЗУ України

Організація міжнародної взаємодії під час транскордонних надзвичайних ситуацій: методичні вказівки для самостійної роботи. Для здобувачів вищої освіти, які навчаються на другому (магістерському) рівні за заочною (дистанційною) формою навчання / Укладачі: М. А. Чиркіна-Харламова, Є. Д. Слепужніков, Ю. К. Гапон, О. А. Левтеров. – Х.: НУЦЗУ, 2024. – 65 с.

Методичні вказівки для самостійної роботи призначені для здобувачів вищої освіти, що навчаються за другим (магістерським) рівнем вищої освіти в галузі знань 16 «Хімічна інженерія та біоінженерія» за спеціальністю 161 «Хімічні технології та інженерія», освітньо-професійна програма «Радіаційний та хімічний захист». Видання містить відомості щодо співробітництва України з міжнародними організаціями у сфері планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру, загальні засади активації механізму цивільного захисту Європейського Союзу, інформація щодо міжнародного співробітництва в умовах воєнного стану, а також перелік міжнародних конвенцій та угод у галузі радіаційного та хімічного захисту.

Зміст

Список скорочень	4
Вступ	5
Розділ 1. Співробітництво у сфері планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру	6
1.1 Україна і НАТО	6
1.2 Україна і ОБСЄ	11
1.3 Україна і ОЗХЗ	12
1.4 Україна і МАГАТЕ	13
Розділ 2. Загальні засади активації механізму цивільного захисту Європейського союзу	15
2.1 Приєднання України до Механізму цивільного захисту Європейського Союзу	15
2.2 Сутність Механізму цивільного захисту ЄС	16
2.3 Модулі сил цивільного захисту Європейського союзу	19
Розділ 3. Процедури активації механізму цивільного захисту Європейського союзу	25
3.1 Роль механізму цивільного захисту ЄС	25
3.2 Алгоритм активації механізму цивільного захисту ЄС	27
3.3 Порядок організації діяльності та роботи національного штабу з ліквідації надзвичайних ситуацій (LEMA)	31
Розділ 4. Міжнародне співробітництво в умовах воєнного стану	36
4.1 Механізм цивільного захисту Європейського союзу	36
4.2 Аналіз систем цивільного захисту країн Європейського союзу	37
4.3 Організаційно-економічна складова системи цивільного захисту Європейського союзу	50
Розділ 5. Міжнародні конвенції та угоди з радіаційного та хімічного захисту	56
5.1 Багатосторонні міжнародні конвенції	56
5.3 Двосторонні міжурядові угоди	58
5.4 Двосторонні міжвідомчі угоди, домовленості	59
5.5 Міжнародні угоди	61
5.6 Міжурядові угоди	62
5.7 Міжвідомчі угоди	63
Література	65

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ЄС	– Європейський союз
CESIS	– Загальна система зв'язку та інформаційного оповіщення в умовах НС (з англ. <i>Common Emergency Communication and Information System</i>)
ERCC	– Центр координації та реагування на надзвичайні ситуації (з англ. <i>Emergency Response Coordination Centre</i>)
UCPM	– Об'єднаний механізм цивільного захисту (з англ. <i>Union Civil Protection Mechanism</i>)
EUCPT	– Команда Європейського союзу з питань цивільного захисту (з англ. <i>European Union Civil Protection Team</i>)
OSOCC	– Центр координації операцій на місці (з англ. <i>On-Site Operations Coordination Centre</i>)
RDC	– Центр реєстрації прийому та виїзду (з англ. <i>Reception and Departure Centre</i>)
LEMA	– Місцевий орган управління надзвичайними ситуаціями (з англ. <i>Local emergency management authority</i>)
FCSS	– відділ підтримки польової координації (з англ. <i>Field Coordination Support Section</i>)
DMT	– команда з ліквідації наслідків катастроф (з англ. <i>Disaster Management Team</i>)
НАТО	-Організація Північноатлантичного договору (з англ. <i>North Atlantic Treaty Organization</i>)
ОБСЄ	-Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ОЗХЗ	-Організація із заборони хімічної зброї
МАГАТЕ	-Міжнародне агентство з атомної енергії

ВСТУП

В сучасних умовах, визнаючи важливість і невідкладність запобігання серйозному шкідливому впливу промислових аварій на людей і навколишнє середовище і сприяння всім заходам, які стимулюють раціональне, економічно доцільне і ефективне використання заходів із запобігання аваріям, забезпечення готовності до них і з ліквідації їх наслідків з метою досягнення екологічно безпечного і сталого економічного розвитку, необхідно приділити особливе значення захисту людей і навколишнього середовища від впливу промислових аварій в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь.

Необхідно враховувати, що шкідливий вплив промислових аварій може відчуватися за межами кордонів і це вимагає співпраці між державами. Тому є доцільним сприяння активному міжнародному співробітництву між заінтересованими державами до, під час і після аварії з метою зміцнення відповідної політики, а також посилення і координації дій на всіх належних рівнях для запобігання промисловим аваріям, забезпечення готовності до них і ліквідації їх транскордонного впливу.

Знання, отримані під час вивчення освітнього компонента «Організація міжнародної взаємодії під час транскордонних надзвичайних ситуацій», сприяють удосконаленню заходів щодо запобігання та готовності реагування на надзвичайні ситуації, що одночасно вражають країни-учасниці. Отриманні знання та навички сприяють удосконаленню системи планування та спільного реагування на надзвичайні ситуації, підтримуючи зміцнення національного потенціалу, використовуючи об'єднаний механізм цивільного захисту і міжнародне співробітництво, як в мирний час, так і в умовах особливого стану.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Організація міжнародної взаємодії під час транскордонних надзвичайних ситуацій» є формування здатності застосовувати отримані знання для вирішення питань організації взаємодії під час транскордонних надзвичайних ситуацій з урахуванням можливостей країн-учасниць.

РОЗДІЛ 1. СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ПЛАНУВАННЯ НА ВИПАДОК НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ЦИВІЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ

1.1 Україна і НАТО

ДСНС України забезпечує реалізацію державної політики у сфері євроатлантичної інтеграції за наступними напрямками:

- виконання заходів Річної національної програми під егідою Комісії Україна-НАТО;
- участь у заходах Меню партнерства Україна-НАТО у рамках Програми “Партнерство заради миру”;
- виконання положень Меморандуму про взаєморозуміння у галузі планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру та готовності до катастроф між МНС України і НАТО (підписаний у 1997 році);
- виконання цілей Партнерства з НАТО у рамках Процесу планування та оцінки сил;
- участь в інших заходах співробітництва з НАТО та окремим країнами-членами Альянсу.

У рамках Меню партнерства Україна-НАТО представники ДСНС України беруть участь у засіданнях Комітету НАТО з планування на випадок надзвичайних ситуацій, а також проходять підготовку на навчальних курсах НАТО у сферах надзвичайного цивільного планування, військово-цивільного співробітництва та РХБЯ захисту, розвідки вибухонебезпечних предметів, розмінування та протидії саморобним вибуховим пристроям та інших заходах. Особливої уваги заслуговує участь ДСНС у спільних міжнародних польових навчаннях НАТО з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, що проводяться Альянсом за участю країн-членів та держав-партнерів. У 2018 році такі навчання відбулись в Сербії, а у 2021 році відбудуться в Македонії.

У рамках Меморандуму про взаєморозуміння у галузі планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру та готовності до катастроф між МНС України і НАТО здійснюється цілодобовий обмін інформацією з Євроатлантичним координаційним центром реагування на катастрофи щодо раннього попередження про надзвичайні ситуації та хід ліквідації їх наслідків, а також направлення запиту про допомогу, в тому числі для надання допомоги особам, постраждалим на сході України внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України, та інформації стосовно надання допомоги.

З урахуванням обсягів соціальної та фінансово-економічної шкоди, що завдається цивільному населенню держав світу внаслідок техногенних катастроф, стихійних лих, терористичних актів та пост-військових криз, в НАТО приділяється постійна увага удосконаленню системи планування та спільного реагування на надзвичайні ситуації.

Основну роль у цій діяльності відіграє Комітет НАТО з планування на випадок надзвичайних ситуацій (КПНС) – вищий дорадчий орган з відповід-

них питань при Північноатлантичній Раді, який функціонує, переважно, в форматі РСАП. До повноважень КПНС входить проведення заходів, спрямованих на підвищення рівня готовності держав-членів РСАП до ліквідації наслідків техногенних катастроф та стихійних лих. До цієї роботи активно залучені представники національних органів у сфері цивільного захисту, реагування на катастрофи, цивільного транспорту, зв'язку, промислової безпеки, охорони здоров'я та ресурсів для життєдіяльності цивільного населення.

У підпорядкуванні КПНС перебувають 4 робочих органа – т.зв. планувальних груп за 8 напрямками діяльності у сфері планування на випадок надзвичайних ситуацій:

Група цивільного захисту:

1. цивільний захист та реагування на катастрофи.

Транспортна Група, яка включає 3 підгрупи з планування за напрямками:

2. цивільна авіація;

3. морські перевезення;

4. внутрішній наземний транспорт.

Об'єднана група з охорони здоров'я, сільського господарства та планування продовольчих ресурсів, яка включає 2 підгрупи за напрямками:

5. охорона здоров'я;

6. планування продовольчих ресурсів та сільського господарства.

Група з промислового та комунікаційного планування на випадок надзвичайних ситуацій:

7. промислові ресурси;

8. цивільний зв'язок.

Працюючи на рівні представників національних міністерств і відомств, а також експертів з числа провідних установ та неурядових організацій, зазначені групи та підгрупи надають КПНС консультативну допомогу згідно з їх компетенцією.

Україна представлена у КПНС керівництвом Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), а також – на робочому рівні - співробітником Місії України при НАТО який також забезпечує координацію роботи українських фахівців ДСНС, Мінтрансзв'язку, Мінагрополітики, Мінпромполітики, МОЗ та Державіаслужби у засіданнях планувальних груп та підгруп КПНС.

У 1998 р. в структурі КПНС був створений Євроатлантичний координаційний центр реагування на катастрофи (ЄАКЦРК), до основних завдань якого входить обмін інформацією та координація співробітництва держав-членів РСАП у питаннях реагування на катастрофи. Для більш оперативного реагування в державах РСАП запроваджено мережу контактних пунктів ЄАКЦРК. Спеціалісти у галузі реагування на надзвичайні ситуації працюють в ЄАКЦРК як на штатних посадах, так і на основі добровільних внесків з боку держав-учасниць (направлення та утримання фахівців власними силами країни, що

направляє). ЄАКЦРК координує свою діяльність з відповідними структурами ООН, зокрема Офісом ООН з координації гуманітарних справ (UN-OCHA), Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), а також інших міжнародних організацій. Періодично ЄАКЦРК організовує міжнародні навчання, під час яких відпрацьовуються практичні навички персоналу щодо реагування на надзвичайні ситуації. У разі виникнення надзвичайної ситуації в одній з держав-членів РЄАП, ЄАКЦРК у терміновому порядку поширює відповідну інформацію серед інших держав-учасниць з переліком нагальних потреб та здійснює інші заходи, спрямовані на надання допомоги потерпілій країні. Для надання допомоги потерпілій державі, що не є учасницею РЄАП, потребується окреме рішення ПАР та РЄАП (наприклад, як у випадку із землетрусом в Пакистані восени 2005 р.).

Новим елементом діяльності Альянсу з допомоги у ліквідації наслідків стихійних лих стали окремі авіатранспортні операції на виконання відповідних рішень Північноатлантичної Ради. Зазначені операції проводились Альянсом у 2005-2006 рр. у зв'язку з ліквідацією наслідків урагану "Катріна" в США та землетрусу в Пакистані з використанням, серед іншого, засобів транспортної авіації Сил реагування НАТО. Особливістю надання допомоги Пакистану стало розгортання у цій країні, за погодженням з національним урядом, інженерних та медичних підрозділів Сил реагування НАТО. В зоні стихійного лиха направлялись офіцери зв'язку ЄАКЦРК, до реалізації операцій активно залучались експерти планувальних груп і підгруп, підпорядкованих КПНС. Україна також зробила вагомий внесок у міжнародні зусилля з ліквідації наслідків урагану "Катріна" в США та землетрусу в Пакистані. Українською стороною надано допомогу у транспортуванні до зон стихійних лих (літаками Ан-225 "Мрія" та Ан-124 "Руслан") інженерного обладнання, медикаментів, продуктів харчування, наметів; у Пакистані був розгорнутий рятувальний загін та мобільний шпиталь ДСНС України.

Україні допомога держав-членів РЄАП надавалася через ЄАКЦРК та інші структури Альянсу у зв'язку із аваріями, спричиненими повеннями річок Уда та Донець у східній Україні, повеннями в Закарпатті та у західних областях України у 1998, 2001, 2010 рр., аварією українського військового літаку у 2002 р., пандемією грипу H1N1 в Україні у 2009 році

З метою покращення спроможностей України та НАТО у галузі готовності до катастроф у 1997 р. було укладено Меморандум про взаєморозуміння щодо планування при надзвичайних ситуаціях та готовності до катастроф, яким визначено основні сфери взаємного інтересу у плані розвитку подальшої співпраці. До числа таких сфер входять оцінка ризиків, планування, аналіз наслідків, запобіжні заходи, взаємосумісність підрозділів з ліквідації наслідків катастроф; транспортна підтримка операцій; реагування на ядерні та радіаційні аварії, пошуково-рятувальні операції, захист об'єктів критичної інфраструктури тощо. Значна увага також приділяється також дослідженню щодо досвіду ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.

На виконання положень Меморандуму створено Спільну робочу групу (СРГ) Україна-НАТО з питань планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру, основними завданнями якої є планування та координація спільних заходів згідно зі сферами взаємного інтересу. Діяльність СРГ розглядається як невід’ємна частина роботи КПНС та підпорядкованих йому підрозділів у форматі РСАП. СРГ засідає щорічно, по черзі у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі та Києві. Останнє засідання відбулося в листопаді 2015 року.

Україна бере активну участь у міжнародних навчаннях з реагування на катастрофи, що проводяться НАТО. Так у 2000 р. Україна спільно з Альянсом провела на своїй території міжнародні навчання з ліквідації наслідків повеней “Trans-Carpathia 2000”; у 2005 р. – спільно з Організацією із заборони хімічної зброї та НАТО – міжнародні навчання з протидії та ліквідації наслідків застосування терористами небезпечних хімічних речовин “Joint Assistance 2005” (Яворів).

Крім того, у травні 2007 року під час навчань з питань захисту критичної інфраструктури “Гдасса 2007” (Хорватія) Україна була представлена силами МНС України і працювала спільно з казахською командою у групі з виявлення і деконтемінації хімічних та радіо бактеріологічних речовин.

Важливим заходом у контексті зміцнення практичного співробітництва Україна-НАТО у сфері планування на випадок надзвичайних ситуацій стало проведення у Львівській області спільних командно-штабних польових навчань з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій цивільного характеру «Україна-2015» (21-25.09.2015 р.). У часті у навчаннях взяли близько 1100 представників з 28 країн-членів та партнерів НАТО. Однією із важливих складових співробітництва з НАТО є освіта та професійна підготовка. Протягом останніх років представники ДСНС мали змогу пройти навчання (безкоштовно) на курсах з надзвичайного цивільного планування та військово-цивільного співробітництва, з проведення операцій з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та надання гуманітарної допомоги, навчальних курсах з підвищення кваліфікації фахівців у сфері РХБЯ захисту, а також курсах з мовної підготовки, зокрема:

У рамках виконання щорічних цільових планів Україна-НАТО у сфері ПНС передбачено виконання низки заходів, зокрема, пов’язаних із реалізацією завдань щодо удосконалення і розвитку системи реагування на надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру, участі у заходах Програми “Партнерство заради миру” відповідно до Індивідуальної програми партнерства України з НАТО; планування разом з комітетами та управліннями НАТО заходів щодо вдосконалення взаємосумісності під час надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру; удосконалення інформаційно-телекомунікаційної систему ДСНС тощо.

У 2011-2012 рр., крім іншого, Україна та НАТО провели низку навчально-тренувальних заходів у контексті підготовки до проведення Євро-2012. Було проведено низку семінарів щодо забезпечення безпеки під час підготовки та

проведення масштабних публічних заходів міжнародного рівня за участю цивільних експертів країн-членів НАТО та відповідних органів влади України.

Сфера планування на випадок надзвичайних ситуацій є, безумовно, специфічною. Водночас, не є політизованою і зорієнтована переважно на практичних напрямках співробітництва, серед яких, варто назвати організацію авіатранспортних, морських та внутрішніх континентальних перевезень, цивільний захист та цивільних зв'язок, медичну допомогу постраждалим внаслідок стихійних лих, промислових аварій, військових конфліктів тощо.

Протягом 2013 р. – першої половини 2014 р. продовжувалась робота з реалізації проекту щодо створення Трастового фонду НАТО з безпечного поводження з радіоактивними відходами в Україні стосовно безпечного перезакоронення радіоактивних джерел, що утворилися на території України в результаті діяльності військових програм за часів СРСР. У 2013 р. між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки було підписано відповідну Імплементативну угоду.

У 2014 році, на фоні нового безпекового середовища в Україні та агресивних дій РФ в Криму і у південно-східній частині України, з березня 2014 р. на регулярній основі проводяться засідання КПНС у форматі «НАТО + Україна», під час яких обговорюються питання цивільної взаємодії у контексті протидії агресії з боку Росії, залучення гуманітарної допомоги, підтримки з боку НАТО у сфері захисту цивільного населення, техногенної безпеки тощо. Під час засідань КПНС українською стороною надається консолідована, підкріплена фактами, інформація щодо поточної ситуації в проблемних регіонах України. Обговорюються шляхи залучення експертної та технічної допомоги за цивільними напрямками.

У результаті такої взаємодії активовано новий напрямок співпраці з НАТО у сфері захисту критичної інфраструктури. У березні 2014 р. на звернення Уряду України було сформовано Групу консультативної підтримки НАТО, до складу якої увійшли цивільні експерти з питань захисту об'єктів ядерної критичної інфраструктури. За результатами роботи ГКП НАТО в Україні у період з 4 по 9 квітня 2014 р. стороною НАТО було підготовлено звіт та збірку висновків і рекомендацій щодо покращення фізичного захисту ядерної критичної інфраструктури, планів надзвичайного реагування, удосконалення системи захисту персоналу та цивільного населення в умовах сучасної безпекової ситуації в Україні. Це стало першим етапом низки проектів з утворення в Україні системи захисту критичної інфраструктури відповідно до кращих світових стандартів об'єктової безпеки та захисту цивільного населення.

Крім того, у рамках взаємодії з НАТО щодо забезпечення умов життєдіяльності внутрішньо переміщених осіб на сході України, роботи Міжвідомчого координаційного штабу та координації гуманітарної допомоги та технічної підтримки з боку НАТО було активовано механізм гуманітарної підтримки з боку Альянсу.

За результатами 13-го засідання Спільної робочої групи Україна-НАТО з планування на випадок надзвичайних ситуацій, проведеного у листопаді 2015

року, зокрема, було домовлено продовжувати активну двосторонню співпрацю у сфері надання Україні гуманітарної допомоги для забезпечення життєдіяльності внутрішньо переміщених осіб в нашій державі, реалізації заходів із відновлення об'єктів критичної інфраструктури на сході держави, забезпечення лікування та медичної реабілітації поранених в зоні АТО військовослужбовців України, гуманітарного розмінування тощо.

Наразі Україною вже отримано та здійснюється процедура щодо подальшого отримання гуманітарної допомоги для потреб цивільного внутрішньо переміщеного населення на сході України не тільки у рамках взаємодії з НАТО та партнерами Альянсу, але й від інших міжнародних організацій, зокрема Європейської Комісії, Управління ООН з гуманітарних питань, Управління Верховного Комісару ООН у справах біженців, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Міжнародного Червоного Хреста та ін.

Близько 400 українських військовослужбовців, які були поранені у ході АТО в Донецькій та Луганській областях нашої держави, пройшли та проходять лікування у спеціальних закладах низки країн-членів НАТО. Робота на цьому напрямі продовжується.

Останні роки взаємодії України з НАТО свідчать про високу динаміку залучення українських експертів до всіх заходів, що організовуються НАТО та великий потенціал взаємодії у рамках Комітету НАТО з планування на випадок надзвичайних ситуацій. Альянсом надається всебічна фінансова та експертна підтримка українській стороні, НАТО неодноразово підтверджується готовність та бажання зберегти високу динаміку розвитку взаємовідносин у сфері планування на випадок надзвичайних ситуацій.

1.2 Україна і ОБСЄ

Співробітництво з Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) здійснюється в рамках реалізації проєктної діяльності Координатора проєктів ОБСЄ в Україні. Протягом 2017 року Координатором проєктів ОБСЄ в Україні спільно із Державною службою України з надзвичайних ситуацій реалізовано проєкт «Підвищення спроможності України реагувати на загрози хімічної безпеки» (далі - Проєкт).

Основним завданням Проєкту було покращення можливостей ДСНС України щодо реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з викидом (вилівом) небезпечних хімічних речовин, а також підвищення рівня інформованості населення стосовно хімічної безпеки.

У 2011 році завершено реалізацію спільного проєкту ОБСЄ - Україна «Надання Уряду Україні допомоги в реабілітації територій, забруднених вибухонебезпечними предметами часів минулих війн, в районі міст Керч, Севастополь і Біла Церква», який було започатковано у 2008 році.

У 2012 році завершено реалізацію спільного проєкту ОБСЄ - Україна «Підвищення обізнаності про ризики і загрози, пов'язані з вибухонебезпечними залишками війн (ВЗВ)», яким передбачалося налагодити систему інфо-

рмування населення України про ризики і загрози, пов'язані з вибухонебезпечними предметами.

5 березня 2020 року підписаний договір між Координатором проєктів ОБСЄ в Україні та ДСНС на передачу обладнання (інтерактивна дошка, проєктор, ноутбук) для на загальну суму близько 1060 євро. На сьогодні зазначене обладнання встановлено в навчальній аудиторії НЦ ОРС ЦЗ ДСНС України для підготовки спеціалістів радіаційного та хімічного захисту.

ДСНС отримала від Координатора проєктів ОБСЄ в Україні проєкт Рекомендацій з розробки модульної навчальної програми для осіб молодшого, середнього та старшого начальницького складу Державної служби України з надзвичайних ситуацій, які приймають участь в реагуванні на події, пов'язані із небезпечними хімічними, радіаційними та біологічними речовинами.

У період з 22 по 24 червня 2021 року на базі Міжрегіонального центру гуманітарного розмінування та швидкого реагування Державної служби України з надзвичайних ситуацій проведено другий практичний тренінг для керівників підрозділів радіаційного, хімічного та біологічного захисту ДСНС.

У період з 11 по 13 жовтня 2021 року у рамках Проєкту на базі Національного університету цивільного захисту України проведено третій заключний практичний тренінг для керівників підрозділів радіаційного, хімічного та біологічного захисту ДСНС. Під час Тренінгів розглянуті основні методи та засоби ідентифікації небезпечних хімічних речовин оцінка ризиків та поведіння персоналу під час подій з небезпечними речовинами, визначення відповідних типів засобів індивідуального захисту та їх використання, робота із потерпілими внаслідок впливу НХР.

1.3 Україна і ОЗХЗ

Організація із заборони хімічної зброї (ОЗХЗ) – виконавчий орган Конвенції про заборону хімічної зброї (КХЗ), яка набрала чинності з 1997 року. ОЗХЗ разом з державами-членами працює над досягненням миру, вільного від хімічної зброї.

Україна як сторона Конвенції і держава-учасниця ОЗХЗ з листопада 1998 року бере активну участь у роботі відповідних органів цієї міжнародної організації.

Зокрема, році співробітниками ДСНС було відвідано наступні заходи:

- Навчальний курс зі здійснення відбору та аналізу проб у забруднених зонах (травень, м. Ченстохов, Республіка Польща).

- Базовий навчальний курс з питань надання допомоги та захисту від хімічної зброї (червень, м. Шпіц, Швейцарська Конфедерація).

- Базовий навчальний курс з питань надання допомоги та захисту від хімічної зброї (червень, м. Крушеваць, Республіка Сербія).

- Навчальний курс з підготовки та захисту російськомовних інструкторів (червень, м. Светлая Роша, Республіка Білоурсь).

- Семінар з політики та дипломатії для вчених: вступ до відповідальних досліджень у галузі хімічних та біологічних наук (вересень, м. Трієст, Італійська Республіка).

- Навчально-практичний курс з питань цивільного захисту населення (жовтень-листопад, м. Шпіц, Швейцарська Конфедерація).

- Міжнародний поглиблений курс по допомозі та захисту від хімічної зброї (листопад, м. Ісламабад, Ісламська Республіка Пакистан).

1.4 Україна і МАГАТЕ

Україна увійшла до складу Ради керівників МАГАТЕ на 2023–2025 роки.

Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) – міжнародна міжурядова організація науково-технічного спрямування, до складу якої входить 171 країна. МАГАТЕ є міжнародним інспекційним органом для перевірки непереключення ядерних матеріалів, обладнання та технологій з дозволеної мирної діяльності на військові потреби, використовуючи власну систему гарантій.

Штаб-квартира Агентства розташована у Відні (Австрія). Крім цього, МАГАТЕ має два бюро зв'язку у Женеві (Швейцарія) та Нью-Йорку (США), два регіональні бюро з гарантій у Токіо (Японія) та Торонто (Канада). Агентство має також спеціалізований підрозділ - аналітичну лабораторію у Зайберсдорфі (Австрія). Разом з ЮНЕСКО Агентство керує міжнародною лабораторією морського довкілля у Монако та міжнародним центром теоретичної фізики у Трієсті (Італія). Разом із Всесвітньою сільськогосподарською організацією (FAO) Агентство керує спільним підрозділом МАГАТЕ/FAO у Відні, який вивчає застосування ядерних технологій для забезпечення безпеки продовольства та в сільському господарстві. Агентство також співпрацює з Всесвітньою організацією охорони здоров'я на напрямку вирішення проблем використання радіації в медицині і біології.

МАГАТЕ також встановлює стандарти ядерної та фізичної ядерної безпеки, надає країнам-членам технічну допомогу, а також заохочує обмін науковою і технічною інформацією у галузі ядерної енергії. Агентство надає консультаційну допомогу, сприяє передачі навичок і знань країнам для ефективної реалізації національних програм мирного використання ядерної енергії.

В фокусі роботи МАГАТЕ пріоритетне місце займає співробітництво з Україною на напрямі подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. Загалом, технічне співробітництво України з МАГАТЕ не обмежується реалізацією національних та регіональних проектів – українські фахівці і науковці залучаються до участі у наукових конференціях, засіданнях технічних комітетів та груп, робочих зустрічах із обміну досвідом тощо. Агентство сприяє Україні у формуванні державної політики із протидії онкозахворюванням. Україна користується науково-технічними напрацюваннями та досвідом МАГАТЕ, впроваджуючи їх у практичну діяльність на АЕС та інших об'єктах ядерної інфраструктури, що стало особливо актуальним в процесі зміни парадигми безпекових підходів на українських АЕС після початку ро-

сійської агресії у лютому 2014 року. Це стосується підвищення рівнів ядерної безпеки та захищеності, поводження з радіоактивними відходами, аварійної готовності, використання інноваційних технологій, технік та обладнання, підвищення ефективності функціонування ядерного регулятора тощо.

Україна активно використовує трибуну МАГАТЕ для інформування міжнародної спільноти щодо загроз міжнародному режиму нерозповсюдження з боку ядерної країни внаслідок триваючої окупації півострову і милітаризації цієї території, в тому числі і з використанням засобів доставки ядерної зброї.

До 2020 року МАГАТЕ щорічно надавало Україні т.зв. «розширений висновок», яким підтверджувало виключно мирне використання усього ядерного матеріалу на всій території України. Після відкликання «розширеного висновку» внаслідок неможливості проведення інспекцій на ТОТ в окремих районах Донецької та Луганської областей й АР Крим і м.Севастополь Україна активно взаємодіє з МАГАТЕ з тим, щоб виробити дієвий механізм застосування гарантій до ядерного матеріалу, який знаходиться на тимчасово окупованих територіях, та визначити чіткі кроки для відновлення висновку.

З часу настання Чорнобильської катастрофи МАГАТЕ широко вивчало досвід України щодо реагування на радіоактивні інциденти та подолання наслідків аварії, в результаті чого було розроблено низку конвенцій та суттєво удосконалено механізми забезпечення ядерної безпеки у світі.

МАГАТЕ активно залучає українських науковців до участі у фахових робочих групах із розробки методологічних документів в сфері використання ядерної енергії, обміну інформацією в рамках спеціалізованих баз даних, навчального процесу в рамках регіональних проектів технічного співробітництва тощо.

МАГАТЕ на всіх рівнях розглядає нашу державу як вигідного та надійного партнера, що має суттєвий науково-технічний потенціал і володіє розвинутим ядерним промисловим циклом

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ АКТИВАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1 Приєднання України до Механізму цивільного захисту Європейського Союзу

Механізм цивільного захисту Європейського Союзу — одна з найбільших в світі система надання міжнародної координованої оперативної допомоги при надзвичайних ситуаціях. Система включає різноманітні ресурси і форми допомоги від 27 країн-членів ЄС та 5 країн-кандидатів в ЄС (Ісландія, Норвегія, Сербія, Північна Македонія та Туреччина).

Активація МЦЗ ЄС здійснюється за терміновим запитом країни, що дозволяє країнам-учасникам ЄС допомагати країні в подоланні наслідків стихійного лиха згідно до списку першочергових потреб.

При активації Механізм координує надання допомоги всередині і за межами ЄС. Європейська комісія управляє Механізмом через Центр координації реагування на надзвичайні ситуації (ERCC). Європейський механізм цивільного захисту регулярно активується для реагування на повені і землетруси, лісові пожежі та інші надзвичайні ситуації всередині і за межами Європи.

Проведена робота щодо приєднання України до Механізму цивільного захисту ЄС:

20 квітня 2023 року було підписано Угоду між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу.

8 листопада 2023 року Верховною Радою України було ратифіковано Угоду між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу.

Починаючи з 2023 року за згодою з Європейською Комісією представники ДСНС проходять стажування у Центрі координації реагування на надзвичайні ситуації (ERCC) з метою поглиблення співпраці з Механізмом цивільного захисту ЄС, отримання практичних знань і навичок щодо роботи ERCC та напрацювання горизонтальних зв'язків з європейськими колегами.

Приєднання до Механізму цивільного захисту ЄС дозволить повноцінно використовувати всі інструменти та програми ЄС для розвитку національної системи цивільного захисту та залучення допомоги.

Переваги членства в МЦЗ ЄС:

- участь у повномасштабних навчаннях, модульних вправах;
- участь у мережі знань МЦЗ ЄС;
- доступ до конкурсів пропозицій щодо проєктів із запобігання та готовності (двосторонні та регіональні проєкти);
- участь у експертних оцінках управління катастрофами;
- підключення до Єдиної інформаційної системи екстреної комунікації Механізму цивільного захисту (CECIS);

- покриття транспортних витрат та/або витрат на розгортання у разі розгортання та/або потужностей у резерві цивільного захисту ЄС

Права на членство в МЦЗ ЄС:

- участь у зборах генеральних директорів (2 рази на рік);
- участь у засіданнях Комісії в якості спостерігачів;
- участь в експертних робочих групах.

Досвід співпраці з Механізмом цивільного захисту свідчить, що повноцінна участь України у ньому потенційно сприятиме зміцненню спроможності України у сфері попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного, техногенного та військового характеру на національному і міжнародному рівнях із залученням національних сил країн-членів ЄС за підтримки Центру координації реагування на надзвичайні ситуації (ERCC), а також сприятиме координованому наданню гуманітарної допомоги постраждалому населенню.

2.2 Сутність Механізму цивільного захисту ЄС

Центр координації реагування на надзвичайні ситуації (The Emergency Response Coordination Centre) (центр знаходиться у місті Брюссель, Королівство Бельгія). Центр забезпечує швидке розгортання екстреної підтримки та діє як центр координації між усіма державами-членами ЄС та додатковими державами-учасниками, постраждалою країною, а також експертами з питань цивільного захисту та гуманітарних питань. Центр працює в режимі 24/7 і може допомогти будь-якій країні в ЄС або за його межами, які постраждали від великої катастрофи, за запитом національної влади.

Центр забезпечує покращену координацію між європейськими інституціями, розташованими в Брюсселі, національними органами влади держав-членів ЄС та іншими міжнародними партнерами. Центр має повністю укомплектовану та навчену систему чергування. Центр керує резервом попередньої допомоги від держав-членів ЄС та держав-учасниць, який може бути негайно розгорнутий.

Будь-яка країна світу може просити допомоги та активації Механізму цивільного захисту ЄС.

Всередині Європейського Союзу:

Держава-учасниця, яка не в змозі впоратися з великою національною надзвичайною ситуацією, може просити допомоги від інших країн-учасниць через механізм ERCC (координаційний центр реагування на надзвичайні ситуації), через запит та інформування всіх інших країн-учасниць цивільного захисту Європейського союзу.

ERCC несе відповідальність за повідомлення запиту країнам-учасникам цивільного захисту Європейського союзу, що дозволяє негайно вести діалог між цілодобовими операційними центрами в різних країнах. Запити, зроблені постраждалою країною, відповідають на пропозиції допомоги від країн, які вирішили надати допомогу. ERCC надає всім країнам, які дали згоду надати

допомогу, інформацію про надзвичайну ситуацію та оновлює її, поки вона не буде вирішена. Допомога країні буде варіюватися в залежності від надзвичайної події. Потім ERCC забезпечує відправку оціночних та/ або координаційних груп, експертів, модулів цивільного захисту та забезпечує співфінансування транспорту, що пропонується державами-учасницями. Управління допомогою є відповідальністю держави, яка просить втручання.

За межами Європейського Союзу:

Механізм може бути активований постраждалою країною з проханням про допомогу до ERCC. У цих випадках представник закордонних справ та зовнішньої політики разом з головуванням в Європейській Раді координує відповідь у співпраці з Комісією. Це гарантує зв'язки з постраждалою країною, сприяючи швидкому розгортанню допомоги в перші години надзвичайної ситуації.

Якщо буде залучена Організація Об'єднаних Націй, то вона бере на себе управління операціями. Діяльність здійснюється Департаментом гуманітарної допомоги Європейської Комісії ХЕСНО у тісній співпраці з Офісом ООН з координації гуманітарних питань ХОСНА.

У період з 2001 року по березень 2015 року Механізм цивільного захисту ЄС відстежив понад 300 катастроф і отримав понад 200 запитів про допомогу з її ліквідації від держав-членів, а також усього світу.

Механізм через Моніторингово-інформаційний центр, Координаційний центр реагування на надзвичайні ситуації (ОПК, ERCC) активізувався 223 рази і контролював 72 місії, залучивши 246 експертів і 64 офіцери зв'язку. Оскільки метою МІС/ERCC було сприяння негайному реагуванню на надзвичайну ситуацію, вона надала державам-учасницям єдину точку входу для інформації про цивільний захист та координувала розгортання команд СР ЄС у постраждалих районах.

Спільна система екстреного зв'язку та інформації (CECIS) дозволила обмін інформацією між ОПК/ERCC та контактними пунктами держав-учасниць, надсилання та отримання оповіщень та деталей необхідної допомоги; відображення наявних можливостей допомоги; відстеження розвитку надзвичайних ситуацій, що тривають. У ЦВК зареєстровано 150 модулів та 10 команд технічної допомоги («TAST»).

Що стосується систем виявлення та раннього попередження, то 13 були розроблені з метою зменшення наслідків НС та забезпечення своєчасного та ефективного надання інформації, для швидкого реагування.

Деякі приклади активізації Механізму цивільного захисту можуть дати уявлення про реагування на НС.

У 2012 році механізм був активований для надання швидкої допомоги в боротьбі з руйнівними лісовими пожежами в Греції, Португалії, Чорногорії, Боснії і Герцеговині та Албанії.

Приклади з 2013 року включають відповідь на тайфун Хайян, який обрушився на Філіппіни в листопаді 2013 року. Механізм також надавав підтримку сирійським біженцям в Йорданії (як у 2012, так і в 2013 році) шляхом

доставки матеріальної допомоги державами-учасницями, такими як машини швидкої допомоги, наметові обігрівачі, вовняні ковдри, гігієнічні посилки та кухонні набори тощо.

У 2014 році механізм був активований, після запитів про допомогу, 19 разів по всьому світу. У травні 2014 року Механізм цивільного захисту ЄС був мобілізований після запиту про допомогу як від Боснії та Герцеговини, так і Сербії після руйнівних повеней у регіоні. Це була найбільша операція ЄС з реагування, 23 країни-учасниці запропонували рятувальні команди та обладнання. Механізм був покликаний вжити заходів у липні 2014 року Всесвітньою організацією охорони здоров'я, щоб допомогти стримати спалах вірусної хвороби Ебола (EVD). Це дало змогу швидко, скоординовано розгортати екстрені поставки та експертів, запропонованих державами-учасницями через ERCC, яка також керує системою медичної евакуації для міжнародних медичних працівників, які працюють у постраждалих країнах.

Загалом Європейський Союз разом зі своїми державами-членами надає близько 1,3 млрд євро фінансової допомоги на гуманітарну допомогу, технічну експертизу, довгострокову допомогу в галузі розробки та інвестиції в дослідження вакцини та засоби евакуації для міжнародних гуманітарних працівників.

Міжнародна консультативна група по питаннях пошуку і порятунку (INSARAG) була заснована 1991 року, і серед багатьох речей розвинула норми INSARAG, які описують концепцію Мережевого Центру Координацій операцій (OSOCC), що має на меті покращити координування міжнародної допомоги у підтримку уряду постраждалої країни. Постанова Генеральної Асамблеї ООН 57/150 від 16 грудня 2002 року про «Посилення ефективності і координування міжнародної пошуково-рятувальної допомоги» (USAR) підтверджує правильність основних положень INSARAG і підкреслює важливість держав-членів дотримуватись норм INSARAG для координації міжнародної допомоги USAR.

Концепція OSOCC спочатку була розвинута INSARAG і відділом по координації гуманітарних питань (OCHA) з метою допомагати постраждалим країнам в координуванні міжнародним пошуком і рятувальними роботами після землетрусу. Проте, принципи в управлінні надзвичайними ситуаціями концепції OSOCC становлять цінний інструмент при ліквідації наслідків будь-яких катастроф. Протягом останнього десятиліття концепція OSOCC ефективно використовується під час ліквідації численних катастроф включаючи повені, урагани, цунамі та інші надзвичайні ситуації.

Основні принципи OSOCC забезпечують управління команди UNDAC і/або інших організацій, які першими прибувають на місце НС і мають встановлюють структуру координування. Структура координування є призначена щоб допомагати уряду постраждалої країни із координуванням і полегшенням міжнародної гуманітарної допомоги. Основні принципи були удосконалені відділом підтримки польової координації (FCSS) OCHA, який служить незмінним секретаріатом INSARAG у співпраці з Міжнародним ру-

хом Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, групою ООН по оцінці і координуванням наслідків НС, а також експертами міжнародної команди USAR.

Концепція OSOCC широко визнана як відповідне зняряддя для координування міжнародних гуманітарних операцій. Вона використовувалася кількома міжнародними організаціями/компаніями, реагуючи на надзвичайні ситуації, і регулярно включається до тренувального навчання щодо допомоги при ліквідації навчальних (демонстраційних) загальнодержавних НС. ОСНА координує і регулярно представляє вправи для OSOCC і INSARAG, на додаток забезпечуючи тренування штабу призначеного для підтримки OSOCC.

2.3 Модулі сил цивільного захисту Європейського союзу

Держави-члени ЄС добровільно працюють над створенням модулів (сил і засобів), перш за все, з метою задоволення потреб в області пріоритетних заходів або підтримки в рамках механізму Євросоюзу. Держави ЄС наперед визначають необхідні модулі та інші можливості, фахівців різних підрозділів, насамперед, підрозділів цивільного захисту або інших служб швидкого реагування, які б могли поступити у розпорядження для проведення ліквідації НС на підставі запиту країни про допомогу та активації механізму цивільного захисту Євросоюзу. Вони врахують те, що склад модулів або іншого потенціалу для відповіді може залежати від виду надзвичайної ситуації, а також від особливостей пов'язаних з нею.

Модулі допомоги можуть бути створені однієї або декількома державами-членами Європейського союзу та мають відповідати таким вимогам:

а) здатні виконувати поставлені перед ними завдання в області запиту на допомогу та відповідно до чинних міжнародних правил та відповідають таким вимогам:

– залучаються для допомоги в дуже короткий час від подачі запиту на надання допомоги за допомогою центру;

– працювати самостійно і автономно протягом встановленого періоду часу.

б) можуть взаємодіяти з іншими модулями;

в) проводять професійну підготовку та навчання для виконання вимог про міжнародну сумісність;

г) підпорядковуються особі, відповідальній за діяльність у певному напрямку;

д) здатні співпрацювати з іншими суб'єктами Євросоюзу або, при необхідності, з іншими організаціями, перш за все, з ООН.

Можливості Європейського союзу для допомоги на надзвичайні ситуації (в подальшому «Європейський потенціал») складається з добровільної пропозиції в допомозі країн-учасниць цивільного захисту Європейського союзу на прохання країни, яка потребує допомоги. Держави-члени Євросоюзу добровільно визначають і розробляють реєстраційний перелік можливої допомоги для відповіді, яку вони можуть надати. Сили і засоби, що залучені, в

будь-який час можуть бути залучені для внутрішньодержавних потреб держав. Остаточне рішення про їх участь приймають держави-члени ЄС, які відповідний сили і засоби модулів допомоги зареєстрували.

Можливості сил цивільного захисту щодо забезпечення подолання наслідків надзвичайних ситуацій залежно від виду та характеру НС (модулі):

1) *Модуль допомоги при повенях:*

- насосні станції великої потужності для перекачування (відкачування) води з затоплених осередків місцевості;
- інженерні системи обмеження розповсюдження води;
- рятувальні човни та інші інженерно-технічні засоби для порятунку людей та матеріальних цінностей з затоплених районів;

Рис. 2.1 – Мобільна насосна станція високої потужності

Рис. 2.2 – Приклад інженерно-технічних протипаводкових систем

Рис. 2.3 – Технічні засоби для проведення рятувальних робіт на воді

2) Модуль допомоги при пожежах:

- колісна (гусенична) техніка призначена (приспосована) для доставки особового складу та вогнегасних речовин до місця пожежі з можливістю подачі вогнегасних речовин в осередок пожежі;
- повітряні судна призначенні для забору та доставки вогнегасних речовин з можливістю подачі вогнегасних речовин в осередок пожежі;

Рис. 2.4 – Технічні засоби для проведення пожежогасіння

Рис. 2.5 – Повітряні судна для проведення пожежогасіння

3) Модуль допомоги при аварійно-рятувальних та пошукових роботах в завалах та місцях сходження лавин (рис.2.6):

- технічні засоби, обладнання та особовий склад спроможний проводити пошуково-рятувальні роботи в міській та гірській місцевостях;
- технічні засоби, обладнання та особовий склад спроможний проводити пошуково-рятувальні роботи в міській та гірській місцевостях за умови ХБРЯ загроз.

4) Модуль надання медичної допомоги населенню, що постраждало від наслідків НС (рис.2.7, 2.8):

- мобільний польовий шпиталь з можливістю проведення хірургічного втручання;
- повітряні судна призначенні для проведення евакуації постраждалих, що потребують медичної та подальшого їх транспортування в стаціонарні або мобільні лікувальні заклади;

Рис. 2.6 – Приклад пошуково-рятувального обладнання та засобів для проведення рятувальних робіт в завалах, горах

Рис. 2.7 – Приклад мобільного польового шпиталю

Рис. 2.8 – Зображення та оснащення мобільного шпиталю на базі літака

5) Модуль допомоги при ХБРЯ загрозах:

– проведення розвідки, виявлення, відбір проб та ліквідації (локалізація) осередків хімічного, біологічного, радіологічного та ядерного характеру.

Рис. 2.9 – Технічні засоби для проведення аварійно-рятувальних робіт РХБЯ характеру

б) Мобільні містечка життєзабезпечення

Рис. 2.10 – Автономні мобільні системи життєзабезпечення

7) Системи очищення та знезараження води:

Рис. 2.11 – Мобільна установка очищення вод

РОЗДІЛ 3. ПРОЦЕДУРИ АКТИВАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1 Роль механізму цивільного захисту ЄС

Механізм цивільного захисту Європейського Союзу (UCPM) створений переважно для внутрішніх потреб ЄС, однак UCPM може бути задіяний для здійснення надання допомоги і іншим країнам які потребують допомоги в подолання наслідків НС.

Механізм цивільного захисту Європейського Союзу націлений на цілковиту та повну підтримку держав-учасників системи реагування протягом усього часу необхідного для подолання наслідків НС та може умовно бути поділений на декілька етапів:

Попередження: Підтримка держав-учасників у запобіганні виникненню та зменшенню ризиків виникнення або імовірної шкоди для людей, навколишнього середовища або майна внаслідок надзвичайних ситуацій.

Підготовка: проведення відповідного теоретичного навчання особового складу який може бути задіяний до подолання наслідків НС, відпрацювання практичних вправ з подолання наслідків НС різноманітного характеру, обмін експертами з різних напрямків для відпрацювання міжвідомчої взаємодії та розроблення планів реагування на випадок НС, навчання особового складу правильно застосовувати та використовувати відповідні технічні засоби, тощо.

Реагування: В кінцевому випадку попереднє відпрацювання та впровадження перших двох етапів співпраці дозволяє скоротити час реагування на реальні НС та сприяє кращій взаємодії підрозділів на місці події як в на території ЄС так її за її межами.

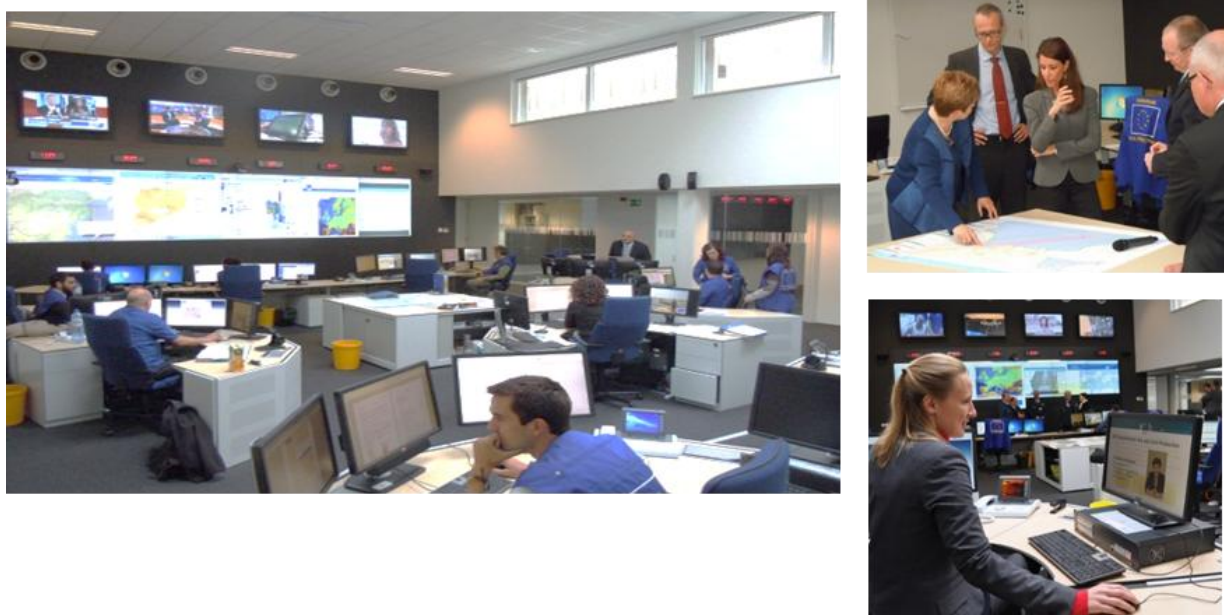

Рис. 3.1 – Координаційний центр реагування та управління на надзвичайні ситуації (ERCC), головний операційний зал

Роль механізму цивільного захисту ЄС:

- сприяти співробітництву у справах допомоги цивільному захисту у разі надзвичайних ситуацій;
- надавати підтримку на запит постраждалої країни;
- координувати вхідну допомогу постраждалій країні, що надається державами-учасницями.

Головний координаційний центр реагування та управління на надзвичайні ЄС розташований в столиці Бельгії у м. Брюссель. Відповідно до задач та системи функціонування механізму цивільного захисту Європейського союзу на нього покладаються такі основні функції:

1. Координація сил та засобів під час реагування на НС в рамках законодавства ЄС.
2. Координація гуманітарної допомоги та операцій в рамках функціонування цивільного захисту.
3. Організація платформи ЄС щодо координації кризових ситуацій, включаючи положення про солідарність («Solidarity Clause») та механізми інтегрованого реагування на політичну кризу («Integrated Political Crisis Response»), загрозу терористичних атак.

Рис. 3.2 – Принципова схема активації та роботи механізму залучення сил та засобів цивільного захисту Європейського Союзу

У рамках міжнародної діяльності здійснюється:

- Здійснення запитів через Організацію Об'єднаних Націй (ООН) та її структурних підрозділів або інших відповідних міжнародних організацій;
- Координація діяльності гуманітарних місій ООН (UN OCHA).

Можлива участь інших міжнародних організацій:

- Можливість розгортання експертних місій для консультування з питань запобігання та реагування на НС на запит відповідної країни.
- Можливість здійснення заходів щодо запобігання та реагування на НС, що поширилися на сусідні з ЄС країни.
- Можливість для потенційних країн-кандидатів приєднатися до механізму цивільного захисту ЄС.

3.2 Алгоритм активації механізму цивільного захисту ЄС

Перший етап – попереднього оповіщення

Події всередині ЄС

1. Підтвердити (перевірити) інформацію з національними контактними пунктами, що працюють цілодобово та без вихідних, через загальнодоступні ЗМІ, відповідні веб-сайти – проінформувати керівництво центру.
2. Якщо існує вірогідність того, що можна очікувати прохання про допомогу від країни, що зазнала НС.
За погодженням із країною, що постраждала (або за умови якщо постраждала країна не може зробити це самостійно), надіслати попередній запит через загальну систему зв'язку та інформації в надзвичайних ситуаціях (SECIS).
3. Складання попередньої оцінки ситуації.
4. Розробка попереднього плану розгортання сил і засобів, які можуть задовольнити потреби країни, що потребує допомоги.
5. Неофіційний зв'язок можна налагодити через персональний комп'ютер чи інші канали зв'язку. Всі офіційні контакти необхідно відстежувати та зберігати через журнал SECIS. Національний контактний пункт країни, що може надати допомогу може відхилити відповідний запит.
6. Якщо надходить інформація від імовірних донорів сил і засобів, необхідно налагодити з ними зв'язок, та уточнити чи є можливість здійснити комунікацію безпосередньо на контактний центр країни яка потребує допомоги.

Країни які не входять до складу ЄС

1. Перевіряють інформацію через ЗМІ та інші доступні незалежні інформаційні джерела.
Перш за все необхідно зв'язатися з місцевим координатором, представництвом ЄС, щоб проконсультуватися та перевірити інформацію. Надіслати відповідну інформаційну форму для заповнення країні що потребує допомоги.
2. Попереднє інформаційне оповіщення в SECIS для всіх країн учасників USCPM.
3. Налагодити неофіційний зв'язок з країною ЄС яка може мати тісні контакти з країною, що постраждала від НС та потребує допомоги, щоб дізнатись, чи буде вона брати участь у ліквідації НС. Якщо так, запропонувати здійснювати координацію через ERCC.
4. Налагодити зв'язок та передати оперативну інформацію з UN OCHA.

5. Складання попередньої оцінки ситуації.

6. Розробка попереднього плану розгортання сил і засобів, які можуть задовольнити потреби країни, що потребує допомоги.

7. Неофіційний зв'язок можна налагодити через персональний комп'ютер чи інші канали зв'язку. Всі офіційні контакти необхідно відстежувати та зберігати через журнал CECIS. Національний контактний пункт країни, що може надати допомогу може відхилити відповідний запит.

Другий етап оповіщення – НС швидко розвивається велика катастрофа та/або отримано офіційний запит про допомогу (активація механізму.

Всередині ЄС

1. Негайно встановити зв'язок з контактним пунктом у країні, що постраждала від НС для перевірки/уточнення потреб.

За межами ЄС

1. Поки ERCC отримує офіційний запит про допомогу з-за меж ЄС, керівництво ERCC вирішує, чи активувати UCPM.

Якісна оцінка запиту (географічна відстань, масштаб надзвичайної ситуації, тип запиту, тощо).

2. У разі якщо запит надходить від ООН, необхідно уточнити наступне: розвиток НС надзвичайної ситуації, тип необхідної допомоги, коло повноважень, логістика, повідомлення засобів масової інформації.

3. Поширення запиту до всіх країн UCPM через CECIS та інші джерела.

4. Підтримувати тісну взаємодію з ключовими Європейським та міжнародними організаціями які можуть надати відповідну допомогу.

5. Вивчити можливість залучення волонтерських організацій та окремих волонтерів.

6. Здійснювати постійний аналіз інформації через віртуальний оперативно-координаційний центр OSOCC, офіційні звіти UNOSHA.

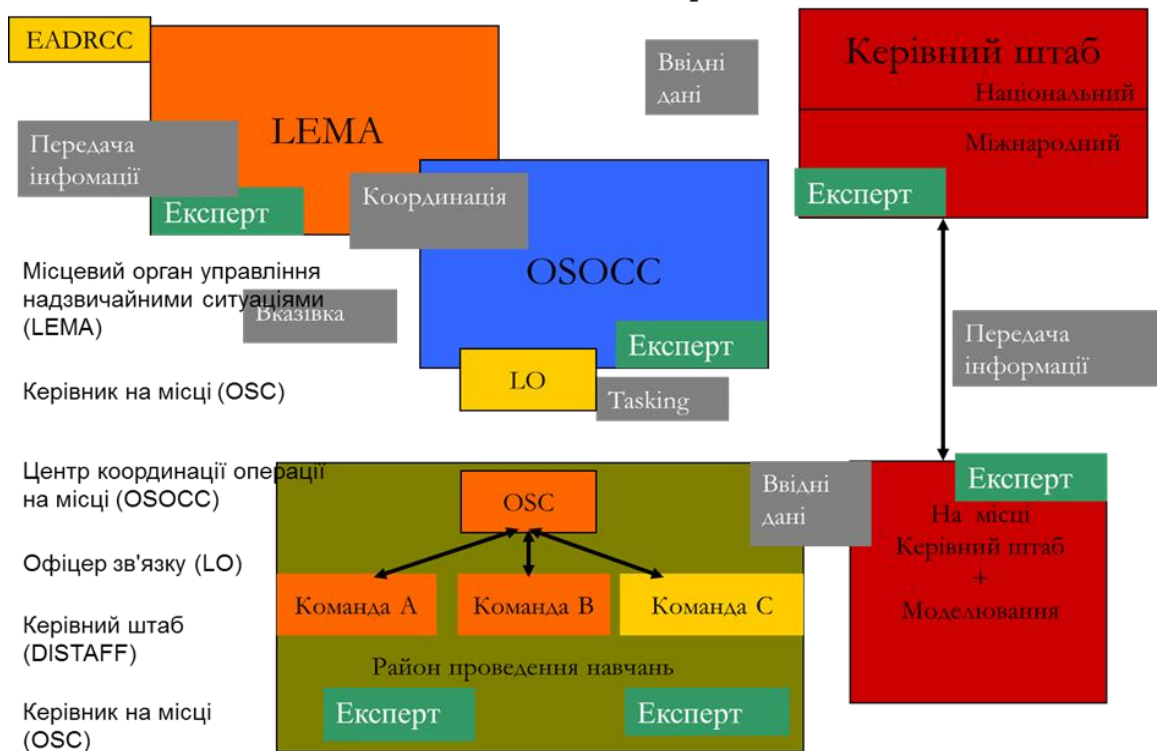
Загальні засади управління національними та міжнародними силами і засобами під час проведення навчань та реагування на надзвичайні ситуації

Повномаштабні навчання на території України з залученням підрозділів цивільного захисту Європейського союзу розпочинаються з активізації механізму цивільного захисту описаного вище. Схема управління національними та міжнародними силами і засобами під час реагування на надзвичайні ситуації та проведені навчань.

Для загальної координації дій центральних і місцевих органів виконавчої влади рішенням Кабінету Міністрів України утворюється спеціальна Урядова комісія з ліквідації надзвичайної ситуації (далі – Урядова комісія) та призначається керівник робіт з ліквідації наслідків НС. Робочим органом Урядової комісії є міжвідомчий оперативний штаб, до роботи в якому залучаються посадові особи структурних підрозділів ДСНС і представники інших центра-

льних органів виконавчої влади. Порядок та режим роботи штабу встановлює призначений Урядовою комісією керівник робіт з ліквідації наслідків НС.

Управління і контроль

Рис. 3.3 – Схема управління національними та міжнародними силами і засобами

Згідно статті 135 Кодексу цивільного захисту України визначено порядок надання допомоги іноземним державам у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Надання іноземним державам допомоги у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється на підставі запиту про допомогу у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації від уповноваженого на це органу іноземної держави, яка потерпає від надзвичайної ситуації.

Рішення про надання допомоги у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій іноземним державам, від яких надійшов запит про таку допомогу, зокрема про направлення аварійно-рятувальних підрозділів за межі території України, приймає Кабінет Міністрів України.

У разі надходження від адміністративно-територіальної одиниці суміжної іноземної держави запиту про допомогу у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації право прийняття рішення про направлення підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та спеціальної техніки для надання допомоги надається керівнику центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Згідно статті 136 Кодексу цивільного захисту України визначено порядок отримання Україною міжнародної допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Отримання Україною міжнародної допомоги для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації здійснюється на підставі запиту про отримання такої допомоги або запропонованої допомоги з боку іноземних держав та міжнародних організацій.

Рішення про направлення запиту на отримання міжнародної допомоги для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації до міжнародних організацій або окремих іноземних держав приймає Кабінет Міністрів України.

У разі виникнення надзвичайної ситуації на території прикордонної області України, до ліквідації наслідків якої доцільне залучення аварійно-рятувальних сил суміжної адміністративно-територіальної одиниці іноземної держави, право на направлення запиту до уповноваженого органу адміністративно-територіальної одиниці суміжної іноземної держави на отримання допомоги для ліквідації наслідків такої надзвичайної ситуації надається керівнику центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

В апаратах центральних органів виконавчої влади, які залучаються до реагування на НС, створюються оперативні групи. Склад, порядок і місце їх роботи визначаються керівниками відповідних центральних органів виконавчої влади.

Керівництво організацією та проведенням аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у зоні НС до прибуття керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації покладається на комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайної ситуації відповідного рівня. Для здійснення оперативних заходів з управління надзвичайною ситуацією регіональна комісія створює регіональну оперативну групу. Держадміністрація, на території якої виникла НС, призначає керівника регіональної оперативної групи, визначає її склад, порядок та місце роботи.

Для оцінки характеру і наслідків НС, підготовки пропозицій для прийняття рішення із її локалізації або ліквідації, безпосереднього управління підпорядкованими силами цивільного захисту створюються та направляються до зони НС:

- оперативна група ДСНС, до складу якої входить група управління з пересувним пунктом управління;
- оперативні групи центральних органів виконавчої влади, залучені до ліквідації надзвичайної ситуації;
- оперативні групи Міноборони, СБУ, МВС України, інших органів управління, від яких залучено сили цивільного захисту.

Склад оперативних груп визначають керівники міністерств, інших центральних органів влади, підприємств, установ та організацій. Оперативні групи, розташовані в зоні НС, за винятком оперативної групи СБУ, підпорядковуються керівнику робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та входять до складу його пункту управління.

Порядок роботи кожної оперативної групи, місце розгортання і пересування пунктів управління узгоджується з керівником робіт з ліквідації наслідків НС.

3.3 Порядок організації діяльності та роботи національного штабу з ліквідації надзвичайних ситуацій (ЛЕМА)

Завдання та функції штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації

Штаб з ліквідації наслідків НС (далі – Штаб з НС) утворюється для безпосередньої організації і координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС і є робочим органом керівника робіт з ліквідації наслідків НС.

Рішення про утворення та ліквідацію Штабу з НС, його кількісний та персональний склад, місце розгортання та строк прибуття залучених до його роботи працівників приймає керівник робіт з ліквідації наслідків НС у формі розпорядження.

До складу Штабу з НС залежно від рівня НС входять працівники ДСНС України, керівники аварійно-рятувальних служб, що беруть участь у ліквідації наслідків НС, представники або експерти відповідних центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування (далі – Органи влади), установ та організацій (за погодженням з їх керівниками).

Кількісну більшість складу Штабу з НС залежно від особливостей та характеру НС складають працівники ДСНС України.

Штаб з НС безпосередньо взаємодіє з відповідними центрами управління в НС, які забезпечують його роботу.

Робота Штабу з НС в особливий період організовується відповідно до вимог правового режиму особливого періоду.

Основними завданнями Штабу з НС є безпосередня організація і координація аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС.

Відповідно до покладеного на нього завдання основними функціями Штабу з НС є:

1. визначення зони НС та зони можливого ураження, кількості і місць перебування в них людей, організація їх рятування та надання їм допомоги, запобігання пошкодженню майна;
2. збирання даних про обстановку в зоні НС, їх аналіз та узагальнення, прогнозування масштабів і наслідків НС;
3. визначення головних напрямів ліквідації наслідків НС, розробка оперативних планів заходів з ліквідації наслідків НС і здійснення заходів із їх реалізації;
4. визначення складу і кількості сил цивільного захисту, необхідних

для залучення до ліквідації наслідків НС, термінів їх залучення згідно з планами реагування на НС, планами взаємодії органів управління та сил цивільного захисту у разі виникнення НС, а також планами локалізації і ліквідації наслідків аварії;

5. підготовка розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС із ліквідації наслідків НС та забезпечення безпеки постраждалих, їх реєстрація в установленому порядку після підписання та доведення до виконавців;

6. забезпечення реалізації розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС із організації та координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС;

7. безпосередня організація і координація дій залучених до ліквідації наслідків НС сил цивільного захисту, Збройних сил України та інших військових формувань, органів і підрозділів внутрішніх справ, а також громадських організацій і волонтерів;

8. взаємодія з відповідною спеціальною комісією з ліквідації наслідків НС;

9. ведення обліку робіт, що виконуються силами цивільного захисту під час ліквідації наслідків НС;

10. ведення обліку загиблих та постраждалих унаслідок НС;

11. організація інформування населення про наслідки та прогноз розвитку НС, хід ліквідації її наслідків та правила поведінки в зоні НС;

12. здійснення інформаційної взаємодії з центрами управління в НС відповідного рівня;

13. організація матеріально-технічного забезпечення проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

14. ведення оперативно-технічної та звітної документації Штабу з НС.

Керівництво роботою штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та організація його діяльності

Керівництво роботою Штабу з НС здійснює начальник Штабу з НС, який призначається керівником робіт з ліквідації наслідків НС і є його заступником.

Працівники, залучені до роботи у складі Штабу з НС, підпорядковуються начальнику Штабу з НС.

Начальник Штабу з НС виконує обов'язки керівника робіт з ліквідації наслідків НС у разі його відсутності.

Начальник Штабу з НС відповідає за:

- організацію роботи Штабу з НС;
- своєчасну підготовку, організацію виконання, доведення до виконавців та контроль виконання розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС;

- безперервну організацію і координацію аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

- ведення оперативно-технічної та звітної документації Штабу з НС.

Начальник Штабу з НС зобов'язаний:

- здійснювати керівництво роботою Штабу з НС;
- проводити постійний моніторинг оперативної обстановки у зоні НС, ходу ліквідації наслідків НС;
- вносити пропозиції керівнику робіт з ліквідації наслідків НС із способів і методів проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;
- організовувати доведення до відома виконавців розпорядження керівника робіт з ліквідації наслідків НС та організовувати їх виконання.

Штаб з НС розгортається в районі виникнення НС або в іншому місці, визначеному керівником робіт з ліквідації наслідків НС, і працює у цілодобовому режимі позмінно.

Залежно від рівня НС, обсягу аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС за рішенням начальника Штабу з НС у складі Штабу з НС можуть утворюватись робочі групи:

- **аналізу ситуації і підготовки даних** – для збору і аналізу інформації про обстановку в зоні НС, ведення робочої карти (схеми) зони НС, обліку залучених сил і засобів, підготовки оперативної документації;
- **безпосереднього реагування** – для управління і координації дій залучених сил і засобів безпосередньо у місці проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, розстановки сил на вирішальних та інших головних напрямках ліквідації наслідків НС та керівництва роботами у зоні НС;
- **організаційна група** – для організації і підготовки засідань Штабу з НС, спеціальної комісії з ліквідації наслідків НС, підготовки і реєстрації розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС;
- **управління резервом сил** – для розстановки та обліку сил і засобів цивільного захисту, що додатково залучаються до ліквідації наслідків НС, підготовки пропозицій начальнику Штабу з НС із їх застосування під час ліквідації наслідків НС;
- **представників Органів влади, установ та організацій** – для координації і обліку залучених сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, доведення рішень керівника робіт з ліквідації наслідків НС, контролю за проведенням аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт і подання звітних матеріалів до групи аналізу ситуації і підготовки даних;
- **матеріально-технічного забезпечення** – для організації матеріально-технічного забезпечення проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, у тому числі з урахуванням використання матеріальних резервів для ліквідації наслідків НС Органів влади та суб'єктів господарювання;
- **організації зв'язку** – для організації зв'язку в зоні НС із взаємодіючими службами цивільного захисту, Органами влади і керівництвом ДСНС України, забезпечення функціонування засобів телекомунікації та інформатизації Штабу з НС, а також офісної техніки;
- **взаємодії з населенням та засобами масової інформації** – для роботи зі зверненнями громадян та інформування населення через засоби масової інформації про обстановку в зоні НС, хід ліквідації наслідків НС, прогноз

розвитку НС та правила поведінки в зоні НС; інші робочі групи.

Органи влади, установи та організації завчасно визначають представників та експертів, які залучатимуться до роботи у складі Штабу з НС відповідного рівня, та організують їх підготовку шляхом проведення з ними відповідних занять та тренувань.

Штаб з НС має право одержувати від Органів влади, підприємств, установ та організацій документи та повну і достовірну інформацію із причин виникнення НС, наслідків, спричинених НС, та заходів, які вживалися для її ліквідації.

Штаб з НС веде оперативно-технічну та звітну документацію з урахуванням оперативної обстановки у зоні НС та ходу ліквідації наслідків НС.

Після ліквідації наслідків НС Штаб з НС узагальнює документи та формує архівну справу у двох примірниках, а також готує проект звіту про прийняті рішення і перебіг подій під час ліквідації наслідків НС для подальшого його подання керівником робіт з ліквідації наслідків НС до органу, що його призначив.

Діяльність Штабу з НС припиняється після завершення виконання покладених на нього завдань на підставі рішення керівника робіт з ліквідації наслідків НС про ліквідацію Штабу з НС.

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення роботи штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації

За особами, включеними до складу Штабу з НС, на час виконання покладених на них обов'язків зберігається заробітна плата (грошове забезпечення) за основним місцем роботи.

Матеріально-технічне та фінансове забезпечення роботи Штабу з НС здійснюється відповідно до чинного законодавства.

Штаб з НС забезпечується комплектом оперативно-технічної документації, нормативно-правовими актами з питань організації реагування на НС, засобами зв'язку та оргтехнікою.

Види оперативно-технічної і звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, ведення якої здійснюється у разі виникнення надзвичайної ситуації:

1. Журнал реєстрації розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.
2. Оперативний журнал з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.
3. Розрахунок сил і засобів (техніки), залучених до ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.
4. Картка зв'язку у зоні надзвичайної ситуації.
5. Доповідь старшої посадової особи про склад сил і засобів (техніки), що прибули для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації (вибули із зони надзвичайної ситуації).
6. Звіт про роботу залучених до ліквідації наслідків надзвичайної ситуації сил та засобів (техніки) цивільного захисту.

Види оперативно-технічної і звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, ведення якої здійснюється за необхідності залежно від особливостей та характеру надзвичайної ситуації:

1. Робоча карта (схема) зони надзвичайної ситуації.
2. Оперативний план заходів з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.
3. Журнал обліку постраждалих та загиблих під час надзвичайної ситуації.
4. Журнал обліку матеріально-технічного забезпечення ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.
5. Журнал обліку аналізів проб (повітря, води та ґрунту).

РОЗДІЛ 4. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

4.1 Механізм цивільного захисту Європейського союзу

У 2001 році було створено Механізм цивільного захисту ЄС (UCPM), що сприяє співпраці між національними органами цивільного захисту в Європі. На даний момент Механізм включає всі 28 країн-членів ЄС, а також Ісландію, Чорногорію, Норвегію, Сербію, Македонію та Туреччину. Механізм був створений з метою забезпечення скоординованої допомоги держав-учасниць жертвам природних та техногенних катастроф у Європі та інших країнах. Процес активації UCPM представлений нижче на рис. 3.1.

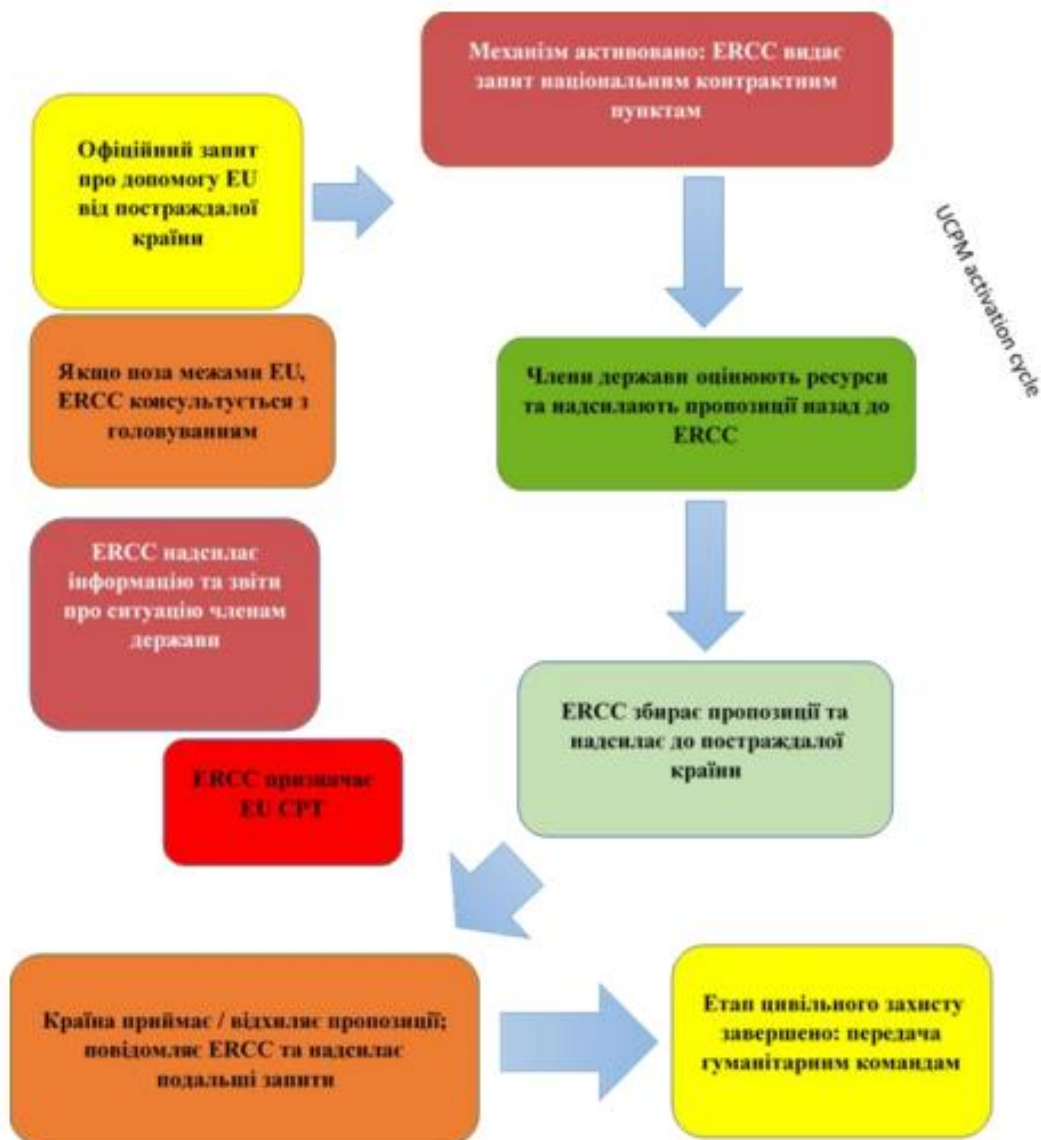

Рис. 4.1 – Цикл активації UCPM

У відповідь на велику кількість останніх надзвичайних ситуацій у листопаді 2017 року Комісія ЄС оголосила про нові плани щодо посилення реа-

36

гування ЄС на цивільний захист для підтримки держав-членів у кращому реагуванні та підготовці до природних та техногенних катастроф.

Оперативним центром Механізму є Центр координації надзвичайних ситуацій (ERCC), який постійно здійснює цілодобовий моніторинг надзвичайних ситуацій по всьому світу та координує реакцію країн-учасниць на випадок кризи. Завдяки попередньо розміщеним та самодостатнім модулям цивільного захисту держав-учасниць, групи цивільного захисту готові в короткі терміни втрутитися як в ЄС, так і за його межами. Вони виконують спеціалізовані завдання, такі як пошуково-рятувальні роботи, повітряна боротьба з лісовою пожежею, передові медичні пункти тощо.

Будь-яка країна світу може звернутися за допомогою до Механізму цивільного захисту ЄС. З моменту запуску в 2001 році Механізм цивільного захисту ЄС отримав близько 300 запитів про допомогу. Він втрутився в деякі найбільш руйнівні катастрофи, з якими стикався світ за останні роки, такі як землетрус на Гаїті в 2010 році, цунамі в Японії в 2011 році, тайфун Хайян, який обрушився на Філіппіни в 2013 році, спалах еболи в Африці в 2014 році, конфлікт в Україні в 2014 р.) землетрус у Непалі в 2015 р. або криза біженців, повені та лісові пожежі в Європі.

Європейський потенціал реагування на надзвичайні ситуації (EERC) складається з добровільних ресурсів для реагування на надзвичайні ситуації, які попередньо виділяються країнами-учасницями Механізму. Добровільний ресурс забезпечує більш передбачувану, швидшу та надійну реакцію ЄС на катастрофи. Він також призначений для сприяння кращому плануванню та координації на європейському та національному рівнях. Європейський медичний корпус є частиною EERC.

Механізм допомагає у надзвичайних ситуаціях із забрудненням моря, де він тісно співпрацює з Європейським агентством морської безпеки (EMSA). Коли в країнах, що розвиваються, виникає криза, допомога цивільного захисту зазвичай йде паралельно з гуманітарною допомогою ЄС.

Механізм також надає країнам-учасницям можливість своїм командам цивільного захисту. Обмінюючись найкращими практиками, команди підвищують свої здібності та ефективність у реагуванні на катастрофи.

Крім того, Механізм забезпечує засоби зв'язку та моніторингу в надзвичайних ситуаціях, що контролюються ERCC через Спільну систему зв'язку та інформації про надзвичайні ситуації (SECIS), веб-додаток попередження та сповіщення, що забезпечує обмін інформацією в режимі реального часу між державами-учасницями та ERCC.

4.2 Аналіз систем цивільного захисту країн Європейського союзу

Аналіз 13 державних та регіональних цільових програм (2000-2007 рр.) щодо зниження ризиків та захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, а також програм соціально-економічного розвитку регіонів, які

включали окремі заходи цивільного захисту – мали безсистемний характер як на рівні проектного аналізу, так і при організаційно-практичній реалізації.

Процес розвитку світового суспільства, викликаний інтенсивним впровадженням новітніх інформаційних технологій, вимагає нового підходу до формування структури управління цивільним захистом, в основі якого закладено матричні технології проактивного управління.

Єдина система цивільного захисту відноситься до складних систем, тобто таких систем, що мають ієрархічну структуру. Сучасний стан розвитку системи цивільного захисту слабкою характеризується високою динамікою, слабкою прогнозованістю, високим ступенем ризиків виникнення надзвичайних ситуацій і нестабільністю. Найбільш перспективним методом для покращення роботи системи цивільного захисту, що враховує загальний процес економічного росту компетенції менеджерів організацій, є проактивне управління.

Проактивне управління базується на системному підході при розгляді тієї чи іншої програми або проекту і для реалізації яких залучаються інструменти та методи, здатні виконувати аналіз та синтез складних систем у трьохрівневій площині, зокрема:

- функціонування системи цивільного захисту, як «чорного ящика» по відношенню до динамічного навколишнього середовища, тобто інших систем, що пов'язані з даною системою та впливають на ефективність її функціонування, а також характеризують структури зв'язків між елементами самої системи;

- вивчення взаємодії цієї системи з іншими та уточнення їх функціональної залежності;

- топологія системи, що досліджує структуру зв'язків між елементами системи на основі використання матричної функції.

На першому рівні досліджується множина функцій, що реалізується кожним елементом системи в структурі Єдиної системи цивільного захисту при проектному управлінні, оптимізується функціональна складова управління, розглядається структура (внутрішня будова) та ієрархія складових системи.

На другому рівні вивчається та досліджується життєвий шлях проекту оптимізації структури проектного управління Єдиної системи цивільного захисту та взаємодія даної системи з іншими системами, що функціонують у суспільстві, а також уточнюється весь інформаційний ресурс вхідних та вихідних сигналів та встановлюється функціональна взаємозалежність.

На третьому рівні досліджується структура зв'язків між елементами системи, що є дуже важливим при проведенні аналізу та синтезу Єдиної системи цивільного захисту (як складної системи), яка може мати декілька еквівалентних структур з різною кількістю елементів. Нижче розглянемо процес моделювання системної динаміки проактивного управління розвитком Єдиної системи цивільного захисту на рівні топологій їх структур.

На основі проведеного аналізу стану діяльності систем цивільного захисту різних Європейських країн наведемо приклади моделей системної динаміки у вигляді структури управління системою цивільного захисту країн Європейського союзу (рис. 4.2 - 4.7).

Представлені на рис. 4.2-4.7 моделі – структури системної динаміки управління системою цивільного захисту (на прикладі різних європейських держав).

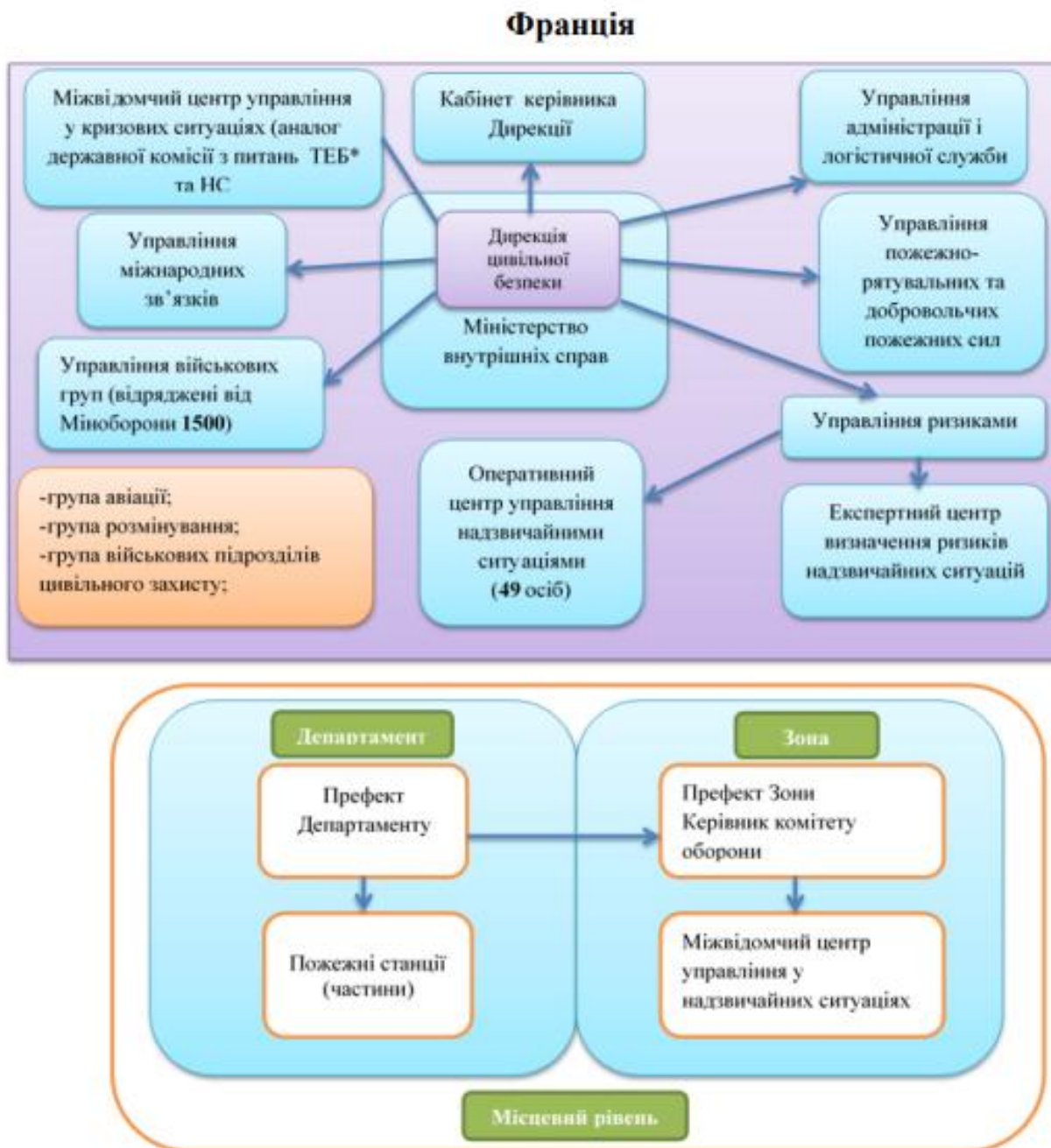

Рис. 4.2 – Модель структури системної динаміки управління системою цивільного захисту Франції

Німеччина

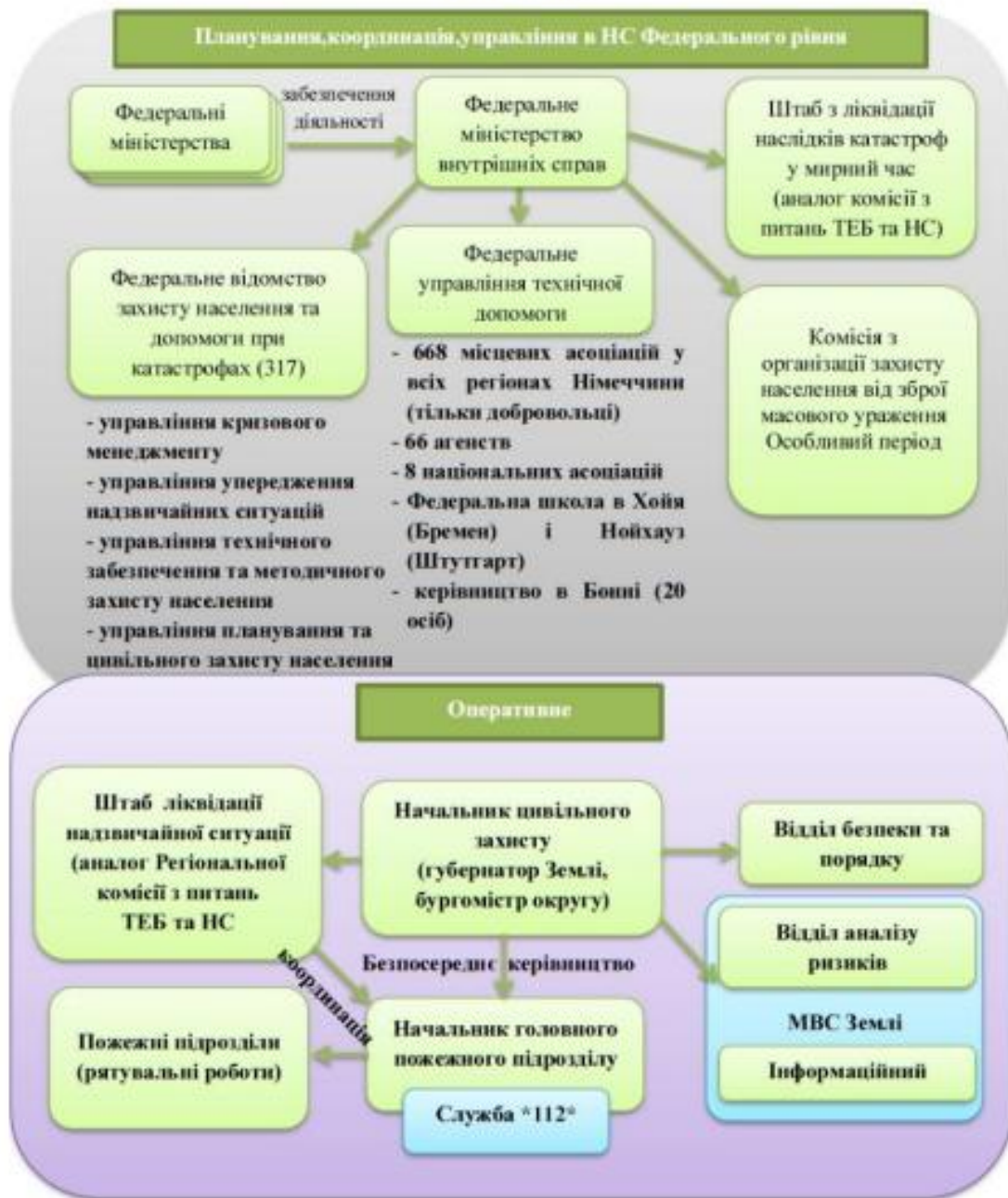

Рис. 4.3 – Модель структури системної динаміки управління системою цивільного захисту Німеччини

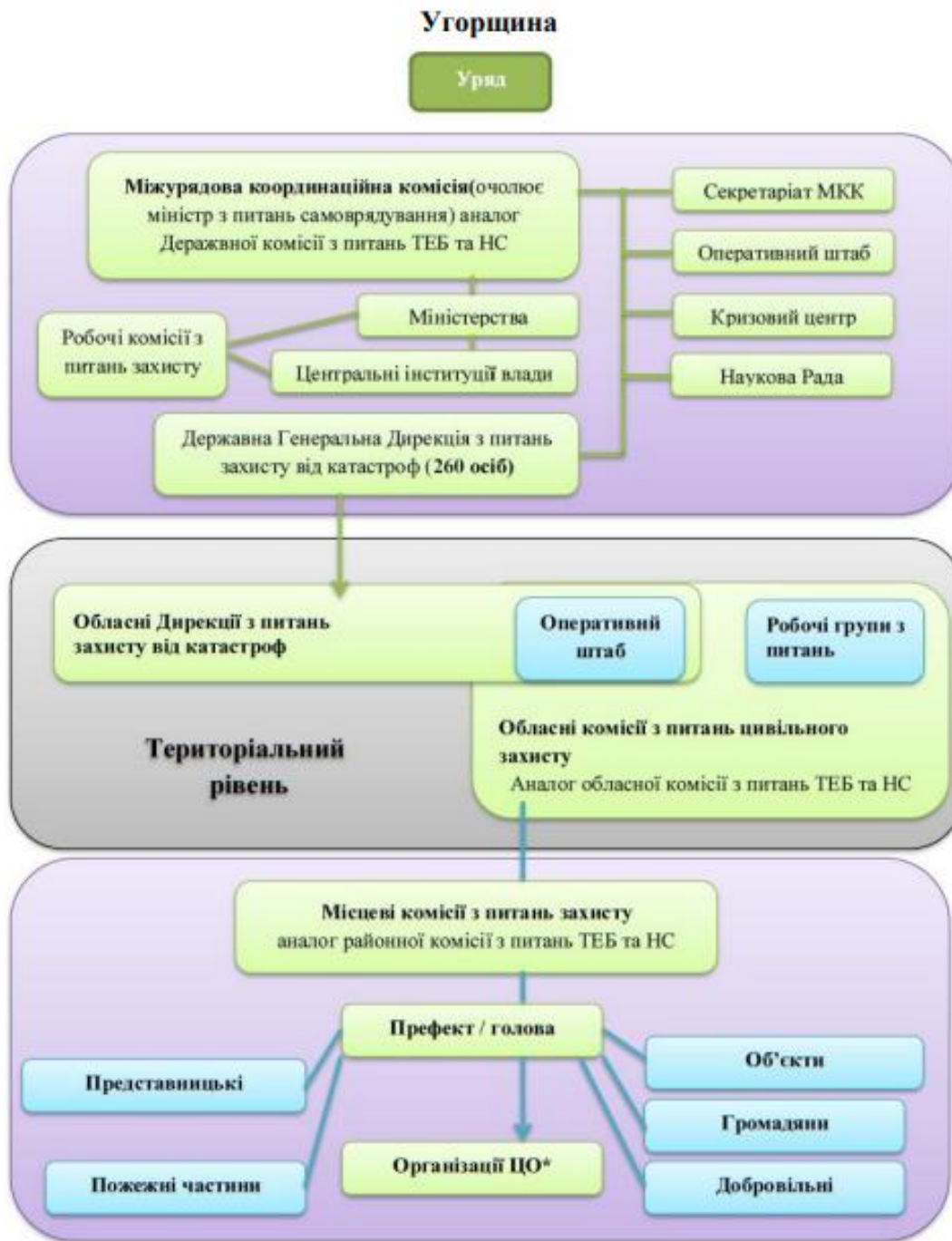

Рис. 4.4 – Модель структури системної динаміки управління системою цивільного захисту Угорщини

Рис. 4.5 – Модель структури системної динаміки управління системою цивільного захисту Польщі

Найбільш ефективну систему цивільного захисту серед європейських країн, на нашу думку, має Німеччина, яка базується на історично розвиненій організаційній інфраструктурі подвійного призначення. Загальне керівництво здійснює Федеральне міністерство внутрішніх справ. Ця система має значні сили і засоби, розгалужену мережу зв'язку та оповіщення, радіаційної розвідки і дозиметричного контролю. Основним компонентом сил є служба захисту від катастроф, чисельність якої при повному розгортанні може бути доведена

до 600 тис. осіб. Захист населення вирішується шляхом створення системи суспільних і приватних захисних споруд, з урахуванням використання бомбосховищ періоду Другої світової війни, шахтних виробок, печер, а також введенням планів евакуації. Запаси медичного забезпечення населення дозволяють за необхідності збільшити кількість лікарняних ліжок до 2,5 млн. Держава велику увагу приділяє створенню на підприємствах із числом працюючих від 30 і більше осіб добровільних формувань – аварійно-рятувальних, проти-пожежних, медичних, оповіщення, радіаційної розвідки та дозиметричного контролю.

В Італії вирішення питань, пов'язаних із надзвичайними ситуаціями, покладено на Департамент із питань цивільного захисту, який безпосередньо підпорядкований Голові Ради Міністрів Італії. Структурований в організаційному відношенні з 8-ми управлінь і 43 служб, Департамент є основою створеної Національної служби з питань цивільного захисту країни. До його складу входять державні адміністрації центрального, регіонального та периферійного рівнів разом із іншими національними і територіальними структурами як громадського, так і приватного сектора. Серед головних завдань, які належать до компетенції Департаменту, необхідно відзначити координацію та сприяння всій системі цивільного захисту, безпосередню участь у ліквідації НС, удосконалення законодавства для запобігання НС, інформування громадськості про свою діяльність, сприяння поширенню культури цивільного захисту серед населення, створення та управління інформаційними мережами для уникнення небезпечних ризиків. Характерною особливістю цивільного захисту в Італійській Республіці є те, що, на відміну від багатьох європейських країн, де завдання такого типу покладено на один або два державних органи, до виконання даної функції в Італії залучено весь організаційний механізм держави. Принципову роль відіграють Національний корпус пожежників, окремі підрозділи Збройних сил, Державний корпус лісового господарства, Фінансова гвардія та Червоний хрест.

Особливу роль при виконанні завдань, пов'язаних із цивільним захистом, беруть на себе добровільні організації Італії, які започаткували таку традицію у Флоренції. На сьогодні майже 1,2 млн осіб є членами цих добровільних асоціацій, що в середньому складає практично половину людських ресурсів Італії, задіяних у ліквідації надзвичайних ситуацій.

У Франції система запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій розглядається як важлива складова національної оборони країни. Загальне керівництво системою захисту населення в мирний та воєнний час здійснює Міністр внутрішніх справ через Департамент цивільного захисту. Для виконання завдань створені спеціальні органи управління цивільного захисту. Керівництво цивільним захистом у територіальному утворенні покладається на префекта одного з департаментів, який керує діями префектів регіонів та департаментів і підвідомчих їм сил та засобів, а також очолює комітет зони оборони, створений на правах консультативного органу, що складається із представників військових та цивільних органів управління даної зони.

На регіональному та місцевому рівнях керівництво цивільним захистом здійснює голова відповідної адміністрації (префект або мер), який може залучати всі наявні на підвідомчій йому території сили та засоби. Отже, організація усіх гілок влади поєднує відповідальність держави з автономією місцевих адміністрацій під час виконання завдань цивільного захисту. Органи управління, сили та засоби, що безпосередньо їх організують та реалізують в мирний час не відрізняються від тих, що будуть використовуватися у воєнний час.

Цивільна оборона Швеції також є складовою загальної системи оборони країни. Загальне керівництво Цивільної оборони здійснює Міністр оборони через управління Цивільної оборони. Начальник цього управління є одночасно і начальником (генеральним директором) цивільної оборони країни, очолює Національну раду з цивільної оборони, усі сім членів якої призначаються особисто королем. У країні створена значна кількість захисних споруд. Як правило, вони розташовуються в найбільших містах. Є сховища скельного типу, вирубані в гірських породах на глибині 15 – 20 м, загальна місткість яких складає близько 100 тис. осіб. Засобами індивідуального захисту планується забезпечити кожного мешканця країни.

За своїм призначенням і функціями, що виконуються, Цивільна оборона Швеції поділяється на місцеву (в дільницях, муніципалітетах) і регіональну (в округах і районах). Основу складають сили і засоби місцевої Цивільної оборони. Вирішенням завдань мирного часу займається рятувальна служба. Її сили залучаються до робіт під час ліквідації пожеж, повеней, аварій на хімічних виробництвах, усіх видах транспорту.

В Австрії центральним органом виконавчої влади, який відповідає в рамках держави за організаційні питання планування, запобігання і реагування на надзвичайні та кризові ситуації в країні, є Федеральне міністерство внутрішніх справ (ФМВС).

Безпосередньо організацією діяльності у сфері цивільного захисту населення, подолання кризових ситуацій, а також запобігання, локалізації та ліквідації наслідків НС займається Управління ФМВС, яке структурно підпорядковується Генеральній дирекції громадської безпеки ФМВС. Це Управління має у своєму складі два підрозділи: перший відповідає за організацію роботи з питань ЦЗ населення, подолання кризових ситуацій та ліквідацію наслідків НС у середині країни та другий, який відповідає за вирішення зазначених питань у міжнародних масштабах.

Державне управління ЦЗ в Австрії побудоване на комплексній системі, яка спрямована передусім на запобігання та локалізацію НС, й охоплює зони відповідальності в рамках федерації, земель, районів, відповідних структурних підрозділів із ЦЗ і громадян та включає виконання широкого спектра завдань у сфері захисту населення від природних і техногенних загроз та надання допомоги під час кризових та НС.

ЦЗ населення включає комплексну програму дій щодо виконання таких заходів:

- заходи із захисту від природних катастроф і технічних аварій;

- заходи із самостійного захисту;
- повсякденні заходи із запобігання та протидії загрозам і небезпеці;
- превентивні заходи із захисту населення від наслідків можливих дій з боку міжнародних терористів.

Реалізація завдань державного управління ЦЗ здійснюється на державному та регіональному рівнях (рівні федеральних земель).

Починаючи з травня 2003 р. ФМВС Австрії відповідає за організацію ЦЗ населення, подолання кризових ситуацій та ліквідацію наслідків НС як у межах країни, так і в міжнародних масштабах. Таким чином, уперше на федеральному рівні відповідальність за координацію роботи в зазначених вище сферах сконцентровано в одному центрі, що дозволяє ефективніше та оперативніше реагувати на кризові ситуації та катастрофи, що виникають.

Необхідно зазначити, з огляду на те, що дві третини території Австрії становить гірська місцевість, у складі ФМВС існує спеціальний підрозділ “Альпійська служба”, яка структурно входить до складу Управління Генеральної дирекції громадської безпеки. “Альпійська Служба” виконує рятувальні та інші завдання у складних гірських умовах.

Усі Управління поліції, окрім земель Бургенланд та Відень, мають у своєму складі так звані “альпійські” оперативні групи. До складу цих груп належать співробітники поліції, які пройшли спеціальну гірську та альпіністську підготовку. Основна частина поліцейських, що входить до складу таких груп, проходять звичайну службу в різних регіональних і територіальних підрозділах. У разі необхідності вони оперативно долучаються до виконання “альпійських” завдань.

У Республіці Польща функції ЦЗ населення від НС виконують Головна комендатура пожежної охорони, Служби водного та гірського порятунку, Цивільна оборона а також їх підрозділи на регіональному та місцевому рівнях, які підпорядковані місцевим органам влади.

Загальну координацією цієї роботи здійснює орган центральної виконавчої влади Міністерство внутрішніх справ і адміністрації, у структурі якого діють, зокрема, Бюро з питань ліквідації наслідків стихійних лих і Департамент кризового управління та оборонних справ, які виконують переважно управлінські функції. Це Бюро виконує функції профільного Секретаріату міністра з питань ліквідації наслідків стихійних лих. До завдань структури належать питання підготовки справ до ініціювання, координації та опрацювання програм діяльності урядової адміністрації в сфері ліквідації наслідків повені, зсувів ґрунту та інших стихійних лих. Крім того, Бюро забезпечує фінансову діяльність адміністрації, підтримує зв'язок з органами територіального самоврядування та недержавними організаціями відповідно до своєї компетенції.

До завдань Департаменту кризового управління та оборонних справ належать такі:

- організація та забезпечення реалізації завдань, віднесених до компетенції міністерства в сфері НС, зокрема планування діяльності в питаннях загальної громадської безпеки та кризового управління, рятування та захист на-

селення, нагляд за Державною пожежною службою та функціонуванням Національної системи порятунку та гасіння, рятуванням у горах та на воді, цивільною обороною, запобігання та усунення наслідків терористичних замахів, охорона інфраструктури життєзабезпечення, координація виконання обов'язків за міжнародними угодами;

- здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення;
- опрацювання пропозицій, інших документів для потреб Урядової кризовокоординаційної групи;
- нагляд за діяльністю Науково-дослідного Центру протипожежної охорони та навчального закладу (Головна школа) Пожежної служби;
- координація міжнародної співпраці у сфері цивільної оборони, кризового управління, рятування та охорони населення, інфраструктури життєзабезпечення;
- контроль та забезпечення мобілізаційного матеріально-технічного резерву;
- координація та нагляд за рівнем територіальної мобілізаційної готовності на випадок НС, планування заходів профілактики і ситуаційне моделювання кризових явищ, реалізація програм щодо захисту населення.

Окрім цього, на місцевому рівні у структурі урядів воєводств функціонують відділи кризового управління, які підпорядковуються воєводі. Ці органи несуть відповідальність за ліквідацію наслідків НС на рівні воєводств.

Правовим актом, який регулює всі питання щодо усунення наслідків аварій або стихійних лих, є Закон Республіки Польща від 18 квітня 2000 р. “Про надзвичайні ситуації”. Ним, зокрема, передбачено, що ліквідацією наслідків НС на місці керують: війт (бурмістр, президент міста), якщо НС трапилася виключно на території гміни, староста, якщо НС трапилася на території більше, ніж однієї гміни, що входять до складу повіту, воєвода, якщо НС трапилася на території більше, ніж одного повіту, що входять до складу воєводства, міністр внутрішніх справ і адміністрації або інший міністр, визначений урядом, якщо НС трапилася на території більше, ніж одного воєводства. Ліквідація наслідків НС здійснюється силами спеціальних кризових команд, створених на локальному, регіональному або урядовому рівнях. Склад цих команд визначають місцеві органи влади, їх фінансування здійснюється як із місцевих, так і центрального бюджетів.

Окрім цього, до усунення наслідків НС можуть бути залучені Пожежна охорона, поліція, армія, медичні служби, прикордонна охорона, Морська служба пошуку і порятунку, інші державні служби, інспекції, структури тощо, залежно від обсягів завданої шкоди.

Законодавством Республіки Польща передбачено також механізм відшкодування органам місцевого самоврядування шкоди, завданої внаслідок стихійних лих та інших катастроф. Зокрема, у проекті бюджету країни окремо закладаються кошти на усунення наслідків такого роду явищ. Розподіл коштів

здійснюється Міністерством фінансів за поданням Міністерства внутрішніх справ і адміністрації.

У системі забезпечення національної безпеки Словацької Республіки центральним органом виконавчої влади, який відповідає за питання запобігання, планування і реагування на надзвичайні та кризові ситуації, є Міністерство внутрішніх справ (МВС) Словацької Республіки. Для виконання вказаних функцій у системі МВС створено Секцію кризового менеджменту та цивільної захисту.

Головними функціями та завданнями Секції кризового менеджменту та цивільного захисту МВС Словацької Республіки є такі: забезпечення управління в кризових ситуаціях; ЦЗ населення; роботи інтегрованої системи рятування; економічної та господарської мобілізації; цивільного кризового планування; охорони критичної інфраструктури; керівництва системою ЦЗ та гуманітарної допомоги.

Організаційна структура Секції кризового менеджменту та цивільного захисту МВС Словацької Республіки є такою:

- організаційний відділ;
- відділ кризового менеджменту;
- відділ ЦЗ населення;
- відділ матеріального забезпечення ЦЗ та гуманітарної допомоги;
- навчальний та технічний інститут кризового менеджменту і ЦЗ;
- центральний склад МВС Словацької Республіки;
- гірська рятувальна служба.

Міністр внутрішніх справ Словацької Республіки є керівником центрального кризового штабу, який створюється для управління державою в кризових ситуаціях. Керівник центрального кризового штабу, згідно із Законом “Про управління державою в кризових ситуаціях (окрім часу війни та військового стану)” № 387 від 22.06.2002 р., невідкладно доповідає Президенту та прем’єр-міністру Словацької Республіки про виникнення кризової ситуації чи про прямі загрози її виникнення. Штаб діє відповідно до Статуту, який схвалює Уряд Словацької Республіки.

Основними завданнями центрального кризового штабу є такі:

- співпраця з Радою безпеки Словацької Республіки при вжитті заходів для виходу з кризової ситуації;
- координація діяльності кризових штабів нижчого рівня;
- контроль виконання визначених урядом завдань і заходів по виходу з кризової ситуації;
- подання пропозицій уряду республіки щодо необхідності отримання допомоги від іноземних держав;
- подання пропозицій уряду держави щодо використання цільових резервів фінансових ресурсів для виходу з кризової ситуації та локалізації її наслідків. Функціонування інтегрованої системи рятування “112” фінансується з державного бюджету. За управління системою “112” відповідає відділ кризо-

вого менеджменту Секції кризового менеджменту та цивільної захисту МВС Словацької Республіки. Організаційна система “112” складається з восьми крайових (обласних) координаційних центрів.

У роботі системи “112” задіяні підрозділи:

- пожежно-рятувального корпусу МВС;
- служби швидкої медичної допомоги;
- поліцейського корпусу МВС;
- авіації МВС;
- контрольної хімічної лабораторії ЦЗ;
- гірничої рятувальної служби.

В Угорщині центральним органом виконавчої влади, відповідальним за питання запобігання, планування і реагування на надзвичайні та кризові ситуації є Головна Дирекція з надзвичайних ситуацій Міністерства органів самоврядування та розвитку територій. До головних завдань Дирекції відносяться захист громадян та їх благ при виникненні таких НС, як пожежі, аварії, катастрофи та інші небезпечні ситуації, що загрожують населенню. При виконанні цих завдань Дирекція може залучати широкі кола громадськості для ліквідації НС. Головна мета Дирекції – ефективне запобігання, результативне втручання і успішне виконання робіт для забезпечення щоденної безпеки громадян.

Структура Центрального органу Дирекції має такі підрозділи: інспекції; з питань управління НС; господарський підрозділ. Структура Регіональних органів включає регіональні офіційні та добровільні пожежні служби, обласні дирекції з НС, які виконують також завдання пожежних служб другої інстанції, Столична дирекція охорони громадського порядку, Дирекція з НС аеропорту, навчальні центри з НС. Крім того, до Головної Дирекції належать такі державні установи: Аналітична лабораторія пожежної охорони; Відділ поставок та обслуговування; Відділ забезпечення та соціального страхування; Редакція періодичного видання “Захист від надзвичайних ситуацій”; Центральный Духовий оркестр пожежної охорони; Музей пожежної охорони; Головне управління з питань комунікації; Група психологів; Головне управління інформації та зв’язку.

У Чеській Республіці, відповідно до Закону № 240/2000 “Про кризове управління та внесення змін до деяких законів”, органами, що беруть участь у врегулюванні кризових ситуацій, є уряд, міністерства і відомства, Чеський національний банк, органи місцевого самоврядування та виконавчої влади та спеціальні територіальні органи. Центральним координувальним органом у цій сфері є Рада безпеки держави, основною метою якої визначено розбудову надійної та безпечної системи держави, забезпечення координації і контролю заходів, що спрямовані на запобігання або ліквідацію надзвичайних чи кризових подій. Робочим органом Уряду Чеської Республіки є Центральный кризовий штаб, що покликаний вирішувати кризові ситуації. На регіональному рівні функціонують ради безпеки країв. Безпосередні практичні заходи із запобігання кризовим і надзвичайним подіям, а також ліквідації їх наслідків покла-

дено на Інтегровану рятувальну систему (ІРС –“Служба 112”), що функціонує у складі Пожежно-рятувальної служби МВС Чеської Республіки з 1 січня 2001 р. Керівництво ІРС здійснюється Управлінням інтегрованої рятувальної системи та виконання служби, до складу якого належать відділи ІРС, підрозділів протипожежної охорони, технічної та хімічної служби, психологічної допомоги.

Головне управління Пожежно-рятувальної служби у сфері ІРС забезпечує:

- методичне керування виконанням державних функцій органами країв у цьому питанні;

- управління виконанням функцій пожежно-рятувальними підрозділами у напрямі ІРС;

- контроль за виконанням завдань та надання кваліфікованої методичної допомоги пожежно-рятувальними підрозділами країв;

- опрацювання розвитку ІРС та підготовки до надзвичайних подій, організацію залучення Чеської Республіки до міжнародних рятувальних операцій для ліквідації надзвичайних подій за кордоном та надання гуманітарної допомоги іншим державам;

- забезпечення центральної координації закордонних та ліквідаційних заходів, контроль та координація рятувальних планів ІРС країв та розробка плану проведення рятувальних робіт на державному рівні;

- виконання функцій координатора при зверненні за допомогою при катастрофах, великих аваріях відповідно до міжнародних угод із прикордонними державами. Управління інтегрованої рятувальної системи та виконання служби відповідає за концепцію і реалізацію ІРС, координацію рятувальних заходів та співпрацю підрозділів ІРС, за координацію та контроль дій підрозділів пожежної охорони. Бере участь у дослідницькій діяльності стосовно пожежної охорони, оцінює, систематизує та накопичує інформацію необхідну для конкретних дій підрозділів пожежної охорони, подає пропозиції з надання дотацій громадським об'єднанням та цільових дотацій добровільним пожежним командам, організує інструктаж та навчання для територіальних підрозділів ІРС, координує їх співпрацю тощо.

Управління виконує також такі завдання:

- забезпечує аналіз та оцінку небезпеки виникнення надзвичайних подій, зокрема стихійних лих масштабних аварій, координує підготовку рішень для надзвичайних подій та бере участь центральному керівництві рятувальних заходів;

- готує концептуальні та методичні матеріали, документацію ІРС та координує їх опрацювання Пожежно-рятувальною службою Чеської Республіки, висловлює зауваження та рекомендації до аварійно-рятувальних планів, обладнанню та документації конкретних об'єктів, у частині, що стосується ІРС;

– у сфері стратегічного управління координує та створює умови для залучення підрозділів ІРС на всіх рівнях державного управління та місцевого самоврядування з метою їх системної співпраці при здійсненні ними безпосередніх рятувальних і ліквідаційних заходів, оцінює спільні дії підрозділів ІРС на республіканському рівні;

– опрацьовує пропозиції з матеріально технічного та фінансового забезпечення підрозділів ІРС.

На регіональному рівні ІРС складається з підрозділів ІРС у складі Пожежно-рятувальних служб країв, міст, районів, селищ, їх фінансування здійснюється з відповідних місцевих бюджетів.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що система ЦЗ відіграє все більшу роль у забезпеченні національної безпеки європейських країн і стає предметом зростаючої уваги у рамках міжнародних структур європейської безпеки. Моделі ЦЗ країн ЄС різняться між собою, однак мають спільні основоположні цілі і принципи – запобігання, боротьба з наслідками і відновлення після природних і техногенних катастроф, незалежно від причин їх виникнення з метою захисту невід’ємних прав і свобод громадян, їх власності, демократичного устрою держави і ринкових засад економіки. Спостерігається еволюція систем ЦЗ від реактивних до активних моделей, які передбачають значно більшу увагу прогнозуванню і запобіганню.

Отже, у країнах Європи склалися досить потужні і ефективні системи ЦЗ, які спроможні забезпечити захист населення і територій своїх держав від НС різного характеру, досвід функціонування та побудови системи управління якими може бути корисним для молодшої незалежної держави, якою є Україна. Особливу актуальності це набуває у зв’язку з вибором її стратегічного курсу на європейську інтеграцію.

4.3 Організаційно-економічна складова системи цивільного захисту Європейського союзу

Цивільний захист у країнах ЄС і НАТО – це передусім державна функція. У більшості європейських країн не існує окремих відомств, відповідальних за ЦЗ. Ці функції забезпечуються через взаємодію різних спеціалізованих структур, зосереджених, зазвичай, у міністерствах внутрішніх справ.

Так, для забезпечення державних функцій з питань ЦЗ у структурі МВС Польщі існують Державна пожежна служба, Цивільна оборона (Бюро з питань Захисту Населення і Цивільної Оборони), Пошуково-рятувальні бригади (Департамент рятувальних робіт та цивільного захисту населення) та інші.

Провідну роль у цій справі відведено Державній пожежній служб (далі – ДПС), що включає в себе: Головне відділення ДПС, 16 воєводських відділень ДПС, 335 районних та міських відділень ДПС, 508 рятувально-протипожежних підрозділів ДПС. Крім Державної пожежної служби Республіки Польща, заходи у сфері ЦЗ забезпечує Національний центр координації ризиків та ЦЗ Польщі, у складі якого діє єдина система зв’язку та оповіщення.

При управліннях пожежної охорони також утворено штаби з ліквідації великих аварій. Очолює штаб воєвода. При управліннях пожежної охорони воєводств створено спеціальні аварійно-рятувальні частини. Фінансування пожежно-рятувальної служби здійснюють держава, воєводства, повіти, приватні підприємці, а також проводиться підготовка й перепідготовка за кошти тих, хто навчається. Працівники служб ЦЗ мають пенсійні пільги, право на безкоштовне медичне обслуговування, кращі умови для відпустки, субсидії на відпочинок, проїзд, житлове забезпечення, щорічні, ювілейні премії тощо. Значне місце у системі цивільного захисту належить добровільним пожежним командам, об'єднаним у Спілку Добровільних пожежних бригад республіки Польща. Добровільне пожежне товариство Польщі налічує 16380 добровільних пожежних команд, які об'єднують понад 700 000 учасників.

За участь у ліквідації пожеж і інших кризових ситуаціях, а також за участь в тактичних навчаннях, добровольці отримують винагороду в розмірі від 10-15 злотих за годину (дорівнює 1/175 від середньої заробітної зарплати в Польщі). Загальна схема фінансування добровільних пожежних команд виглядає так: 70-60% коштів на щорічне утримання Добровільних команд (забезпечення пального, покупка захисного одягу, дрібний ремонт будівлі і техніки, оплата комунальних послуг, оплата винагороди за ліквідацію пожеж та участь в навчаннях т. ін.) надходить з бюджету місцевих органів виконавчої влади. Додатково на кожен сільську пожежну команду щороку виділяється близько 2% з бюджету району і 1,8% з бюджету області; 6% – з центрального органу Добровільної пожежної охорони. Близько 4% надходить з Фонду охорони природного довкілля. Страхові компанії мають право виділяти від 6% від суми свого доходу, але, як правило, виділяють значно більше для розвитку добровільної і державної пожежної охорони. 10% фінансування добровільних команд – це власні засоби команд, що поступають як внески від членів місцевих осередків суспільства (від 10-30 злотих на рік).

Також добровільні команди можуть отримувати кошти у вигляді добродійної (спонсорської допомоги). Крім того, кожен громадянин і кожна юридична особа Польщі мають право перерахувати 1% від суми свого щорічного податку на розвиток будь-якої громадської організації, у тому числі і для добровільної пожежної охорони. Осередки добровільного пожежного суспільства активно використовують можливості територіальних общин для залучення грантових засобів з різних Європейських фондів, що спрямовуються на закупівлю техніки, ремонт і будівництво депо, закупівлю устаткування, проведення масових заходів т. ін. Основним джерелом фінансування придбання техніки і цінного рятувального устаткування для добровільних пожежних команд є також органи місцевої влади.

У Німеччині для забезпечення координації дій органів виконавчої влади, комунального самоврядування, установ та організацій з питань захисту населення і територій в умовах виникнення НС у системі забезпечення національної безпеки в структурі федерального МВС створено централізований ор-

ган – Федеральне відомство захисту населення та допомоги при катастрофах (Федеральне відомство).

Разом з Федеральним відомством захисту населення та допомоги при катастрофах у структурі Федерального МВС Німеччини функціонує й Департамент з питань кризового менеджменту та захисту населення. До головних завдань Департаменту належать координація управління в цій сфері між федерацією та федеральними землями, питання правового забезпечення, бюджетного фінансування та кадрової політики. Водночас ключові завдання при виникненні криз або надзвичайних ситуацій на земельному та місцевому рівнях і надалі належать до компетенції федеральних земель, а вирішення цих завдань забезпечується МВС цих земель. Цікавий той факт, що фактично в Німеччині не існує єдиної пожежної охорони. Тобто самого поняття "Пожежна охорона Німеччини" не існує. Відповідальність за пожежну безпеку в Німеччині як на законодавчому, так і на виконавчому рівні покладено на кожен окрему федеральну землю.

Всі існуючі на території Німеччини організації, що займаються проти-пожежною охороною, є членами Пожежного союзу Німеччини. Примітно те, що всі ці організації можна фактично розділити на три основні групи: штатні (професійні) команди, добровільні дружини і призначувані команди. В їх складі: 25000 добровільних пожежних підрозділів (1.3 млн добровільних пожежних) 261000 юних пожежників (вік 10-17 років) 100 професійних пожежних підрозділів (27600 професійних пожежників) 900 об'єктових пожежних підрозділів (30000 пожежників). У деяких німецьких громадах існує також і обов'язкова служба в пожежній охороні. Це звичайно рідкість, але тим не менше такий вид служби існує в разі нестачі в добровольцях. У містах з населенням понад 90 тис. жителів організуються професійні пожежні команди поряд з добровільними пожежними дружинами. У містах з населенням менше 90 тис. жителів організується добровільна пожежна охорона (далі – ДПО). Створення та утримання підрозділів ДПО є обов'язком місцевих органів самоврядування. Статті витрат на утримання оперативних підрозділів ДПО визначаються кошторисом, який складає керівництво підрозділу і затверджує бургомістр. Оперативні підрозділи ДПО не мають штатних працівників та не наділені правами юридичної особи.

Єдиною державною організацією в системі ЦЗ в Німеччині, яка фінансується безпосередньо з федерального бюджету, є Служба організації технічної допомоги (далі – СТД). Варто зазначити, що сьогодні бюджети дуже багатьох державних структур істотно скорочуються. Але бюджет цієї організації практично єдиний, який не зменшується. Всього в структурі СТД працюють 75 тисяч рятувальників. Треба підкреслити, що всі рятувальники працюють на громадських засадах. Їхня основна спеціальність – це лікарі, інженери і т. ін. але у вільний від основної роботи час вони зайняті рятуванням. До речі, за це вони зарплату не отримують. Професіоналами є лише управлінський апарат (більш 900 осіб), решта на добровільних засадах. Але техніку, обладнання, бази надає держава.

У Німеччині ДПО організована на принципах матеріального стимулювання (повної або часткової оплати праці) керівної ланки і основного технічного персоналу (водії, мотористи, механіки) ДПО. Діяльність решти членів ДПО стимулюється пільгами, погодинною оплатою праці за виконання роботи з гасіння пожеж або за час чергування у пожежному депо. Добровільні пожежники за час, проведений на оперативній роботі з гасіння пожеж, та за період навчання отримують зарплату за основним місцем роботи. У подальшому фінансові витрати роботодавців на виплату зарплати добровільним пожежникам за час їх відсутності на основній роботі компенсуються місцевих органів самоврядування. Всі добровільні пожежники в обов'язковому порядку підлягають страхуванню на випадок загибелі, травмування або отримання інвалідності при виконанні оперативної роботи.

Крім того, добровільним пожежникам Німеччини надаються такі соціальні гарантії та пільги:

- звільнення від служби в армії за наявності 6-ти річного стажу служби в ДПО;
- страхування на випадок загибелі, травмування або отримання інвалідності;
- включення служби добровільної пожежної охорони в загальний трудовий стаж для призначення пенсії;
- отримання зарплати за основним місцем роботи за час, проведений на оперативній роботі, та за 10-тижневий період навчання;
- повна або часткова оплата праці керівної ланки і основного технічного персоналу (водії, мотористи, механіки);
- моральне стимулювання у вигляді нагород (за 25 років бездоганної служби, за особливі заслуги, за 40 років бездоганної служби), знаків відмінності, громадської подяки;
- оплата членства в різних клубах;
- доплата до пенсії заслуженим добровільним пожежникам;
- безкоштовне обмундирування та харчування у період служби.

Дуже схожою на німецьку є система запобігання і ліквідації НС природного, техногенного і військового характеру у Франції. ЦО у цій країні розглядають як найважливішу складову частину національної безпеки поряд з "військовою" й "економічною" безпекою, вона виконує завдання щодо запобігання, прогнозування, планування, оповіщення населення. Загальне керівництво ЦО здійснює МВС, безпосередньо – національне управління ЦО. Формування ЦО зведено в корпус, що включає: частини й підрозділи аварійно-рятувальної служби, навчально-мобілізаційні центри, пересувні колони воєнного часу, спеціальні підрозділи прийому і розміщення евакуйованих і потерпілих, авіаційну групу, службу розмінування.

У мирний час чисельність корпусу обмежена. Особовий склад, необхідний для доукомплектування, перебуває в резерві міністра оборони й виділяється за заявками міністра внутрішніх справ. Призов у корпус здійснюється

як на військову службу. Принцип комплектування в мирний час змішаний: поряд з добровольцями можуть проходити службу й військовозобов'язані призовного віку.

Аварійно-рятувальні формування Франції, як і в Польщі та ФРН, комплектуються на базі частин і підрозділів протипожежної служби, до складу якої входять 220 тис. добровольців (80%), 12 тис. професіоналів (15%), 7 тис. військових пожежників (Паризька пожежна команда (BSPP) і Марсельська морська пожежна команда (VMPM). Практично всі пожежники входять в Національну Федерацію Пожежників Франції (FNSPF). Вона функціонує вже більше 120 років і призначена для захисту пожежників і поліпшення якості їх служби. Діяльність пожежних формувань у Франції спрямована не тільки на запобігання і гасіння пожеж, а й на надання допомоги у всіх аварійних ситуаціях, на ліквідацію наслідків стихійних лих. Гасіння пожеж становить 13% від усіх видів допомоги. На рівні адміністративно-територіальних утворень (департаментів) відповідальність за ЦО несуть префекти. Робочим органом префекта є секретаріат ЦО (у воєнний час – штаб ЦО). Відповідальність за організацію ЦО в містах і громадах покладено на мерів. Залежно від категорії населеного пункту, організація ЦО в містах і комунах може бути різною. У населених пунктах з кількістю жителів більше 3 тис. призначаються начальники ЦО і створюються консультативні комісії.

Для ведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт при ліквідації НС залучають військові частини, а також пожежники, поліцейські, медичні, саперні й інші спеціальні підрозділи. До останніх належить оперативний координаційний центр, що здійснює цілодобове чергування з оперативного спостереження за всією територією Франції й інформування. Заходи з аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт при ліквідації НС як правило фінансуються з державного бюджету. Водночас значний обсяг робіт у сфері ЦЗ виконують добровольці, фінансування яких здійснюється з місцевих бюджетів та приватних фондів. На увагу заслуговує система державної підтримки добровільних пожежних команд як на загальнодержавному, так і муніципальному рівнях. Законодавчо закріплено принцип грошової компенсації і соціальних пільг пожежників-добровольців. Приміром в префектурі Івелін чергування в пожежній частині компенсується з розрахунку 5 євро за годину чергування, 7 євро - при участі в гасінні пожежі в денний час і 15 євро - при участі в гасінні пожежі в нічний час.

Крім того, пожежний доброволець має право виходу на пенсію в 55 років (професійний в 57 років), при перебуванні на пенсії – на щорічну виплату у розмірі 1000 євро на рік за умови вислуги в якості добровольця протягом 20 років. Все це в значній мірі сприяє залученню громадян в ДПО.

Пільги та соціальні гарантії ДПО Франції:

– надбавка до пенсії при 20-літньому стажі в підрозділах ДПО від 450 до 1000 євро на рік, при 35 роках і більш – 1800 євро на рік;

- оплата участі добровольців у спеціальних операціях (у тому числі в гасінні пожеж) керівники підрозділів – 10,5 євро на годину, командири підрозділів – 7,5 євро на годину, пожежні – 6,7 євро на годину;
- отримання зарплати за основним місцем роботи за час, проведений на оперативній роботі в ДПО;
- безкоштовна видача обмундирування, харчування в період служби в підрозділах ДПО;
- надання відпусток в будь-який час;
- страхування в страховій організації учасників добровільних пожежних команд;
- витрати на щорічні медичні обстеження.

Пільги та соціальні гарантії встановлюються органами місцевого самоврядування. Таким чином країни ЄС накопичили значний досвід створення й функціонування ефективних систем ЦЗ та їх фінансового й ресурсного забезпечення. Використання цього досвіду у процесі реформування служби цивільного захисту України сприятиме підвищенню її результативності та дієвості.

Більшості з досліджених сучасних моделей побудови системи ЦЗ властиві такі риси:

- пріоритетом системи ЦЗ як європейських країн, в сучасних умовах є не ліквідація, а прогнозування, моніторинг і, у разі можливості, запобігання НС. Водночас слід зважати на те, що витрати коштів на запобігання НС зазвичай є принципово нижчими порівняно з витратами на усунення негативних наслідків НС;
- управління системами в більшості європейських країн здійснюється на урядовому рівні безпосередньо, або через МВС, або через спеціально створені органи державної влади, які мають статус агентств;
- у розпорядженні органів управління ЦЗ перебувають значні сили й засоби, укомплектовані професійними пожежниками та рятувальниками, які характеризуються високим ступенем оснащеності. Водночас паралельно активно залучаються добровільні пожежні та аварійно-рятувальні команди, які за чисельністю в декілька раз перевищують професійні;
- у багатьох країнах найбільший обсяг завдань щодо організації та забезпечення, у тому числі фінансового, пожежних, аварійно-рятувальних і інших невідкладних робіт, покладається на місцеві органи;
- особовий склад пожежних та аварійно-рятувальних команд (в т.ч., добровільних) мають суттєві пільги та соціальні гарантії.

РОЗДІЛ 5. МІЖНАРОДНІ КОНВЕНЦІЇ ТА УГОДИ З РАДІАЦІЙНОГО ТА ХІМІЧНОГО ЗАХИСТУ

5.1 Багатосторонні міжнародні конвенції

1. Конвенція про ядерну безпеку. Україна підписала Конвенцію 20.09.1994. Закон України “Про ратифікацію Конвенції про ядерну безпеку” від 17.12.1997 № 736/97-ВР. Дата набрання чинності для України - 07.07.1998.

2. Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок. Україна підписала Конвенцію 05.08.1993. Постанова Верховної Ради України “Про участь України у Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу 1980 року” від 05.05.1993 № 3182-ХІІ. Дата набрання чинності для України 08.07.2005; Закон України “Про ратифікацію Поправки до Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу” від 3 вересня 2008 року № 356-VI.

3. Об’єднана Конвенція про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами (далі - Об’єднана Конвенція). Україна підписала Конвенцію 05.09.1997. Закон України “Про ратифікацію Об’єднаної конвенції про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами” від 20.04.2000 № 1688-ІІІ. Дата набрання чинності для України 18.06.2001.

4. Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду. Україна приєдналась до Конвенції в редакції від 21.05.1963. Закон України «Про приєднання України до Віденської Конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду» від 12.07.1996 №334/96-ВР. Дата набрання чинності для України 20.12.1996.

5. Конвенція про оперативне оповіщення про ядерну аварію. Україна підписала Конвенцію 24.09.1986р. Указ Президії Верховної Ради Української РСР “Про ратифікацію Конвенції про оперативне оповіщення про ядерну аварію і Конвенції про допомогу в разі ядерної аварії чи радіаційної аварійної ситуації ” від 30.12.1986 № 3339-ХІ. Дата набрання чинності для України - 24.01.1987.

6. Конвенція про допомогу в разі ядерної аварії або радіаційної аварійної ситуації. Україна підписала Конвенцію 26.09.1986р. Указ Президії Верховної Ради Української РСР “Про ратифікацію Конвенції про оперативне оповіщення про ядерну аварію і Конвенції про допомогу в разі ядерної аварії чи радіаційної аварійної ситуації ” від 30.12.1986 № 3339-ХІ.

7. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року. Україна приєдналась згідно Закону України «Про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року» від 16 листопада 1994 248/94-ВР Дата набрання чинності для України – 05.12.1994.

8. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті. Україна підписала Конвенцію 25.02.1991. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про оцінки впливу на навколишнє середовище у

трансграничному контексті» від 19.03.1999 N 534-XIV.

9. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. (Орхуська Конвенція). Україна підписала Конвенцію 25.06.1998. Дата набрання чинності для України 30.10.2001. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» від 06.07.1999 р N 832-XIV.

5.2. Угоди з міжнародними організаціями

1. Угода між Україною та Міжнародним агентством з атомної енергії про застосування гарантій у зв'язку з Договором про нерозповсюдження ядерної зброї. Україна підписала Угоду про гарантії з МАГАТЕ - 21.09.1995. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Міжнародним агентством з атомної енергії про застосування гарантій у зв'язку з Договором про нерозповсюдження ядерної зброї» від 17.12.1997 № 737/97-ВР. Дата набрання чинності для України - 22.01.1998.

2. Додатковий протокол до Угоди між Україною та Міжнародним агентством з атомної енергії про застосування гарантій у зв'язку з Договором про нерозповсюдження ядерної зброї. Дата підписання Протоколу - 15.08.2000. Закон України «Про ратифікацію Додаткового протоколу до Угоди між Україною та Міжнародним агентством з атомної енергії про застосування гарантій у зв'язку з Договором про нерозповсюдження ядерної зброї» від 16.11.2005 № 3092-IV. Дата набрання чинності для України - 24.01.2006.

3. Меморандум про порозуміння між Україною та Комісією Європейських Співтовариств з питань виконання програм технічної допомоги в сфері ядерної безпеки. Дата підписання меморандуму, дата набрання чинності - 23.10.1995.

4. Рамкова Угода між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку стосовно діяльності Чорнобильського Фонду «Укриття» в Україні. Дата підписання Угоди - 20.11.1997. Закон України «Про ратифікацію Рамкової угоди між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку стосовно діяльності Чорнобильського фонду «Укриття» в Україні від 4 лютого 1998 року № 80/98-ВР. Дата набрання чинності для України - 03.03.1998.

5. Угода про грант (Проект ядерної безпеки Чорнобильської АЕС) між Європейським банком реконструкції та розвитку (як Розпорядником коштів Гранта з Рахунка ядерної безпеки), Кабінетом Міністрів України та Державним комітетом ядерного регулювання України (як Одержувачем). Дата підписання Угоди - 08.07.2009. Угоду ратифіковано Законом № 1813-VI від 20.01.2010. Дата набрання чинності Угоди - 10.03.2010.

5.3 Двосторонні міжурядові угоди

1. Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про гуманітарне й техніко-економічне співробітництво. Угоду підписано - 07.05.1992р. Згідно Статті VI Угода набуває чинності з моменту підписання.

2. Угода про співробітництво між Україною та Сполученими Штатами Америки стосовно мирного використання ядерної енергії. Угоду підписано - 06.05.1998р. Угоду ратифіковано Законом України від 19.03.1999 № 523-XIV. Дата набуття чинності - 28.05.1999р.

3. Угода між Урядом України та Урядом Японії про співробітництво в галузі ліквідації ядерної зброї, що підлягає скороченню в Україні, і створенні Комітету зі співробітництва в цих цілях. Угода підписана - 02.03.1994р. Згідно п1. Статті 13 Угода для України набуває чинності після виконання усіх внутрідержавних процедур, необхідних для її набуття чинності. Угода набула чинності - 14.03.1994.

4. Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво з питань, що становлять взаємний інтерес у зв'язку з ядерно-технічною безпекою радіаційним захистом. Угоду підписано - 10.06.1993р. Згідно п.1 Статті 8 Угода набуває чинності після обміну нотифікацій ними повідомленнями про завершення внутрішньодержавних процедур Сторонами. Дата набуття чинності - 05.11.1993р.

5. Рамкова Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччини про консультивання і технічне співробітництво. Угоду підписано - 29.05.1996р. Угоду ратифіковано Законом України від 24.01.1997 № 32/97-ВР. Дата набуття чинності - 24.01.1997р.

6. Угода між Урядом України та Урядом Королівства Норвегії про оперативне сповіщення про ядерні аварії та обмін інформацією про ядерні установки (28.09.1994р.).

7. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Австрія про обмін інформацією та співробітництво в галузі ядерної безпеки і радіаційного захисту (08.11.1996р.).

8. Угода між Урядом України та Урядом Фінляндської Республіки про оперативне сповіщення про ядерні аварії, а також обмін інформацією та співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту (08.02.1996р.).

9. Угода між Урядом України та Урядом Угорської Республіки про оперативне оповіщення про ядерні аварії, обмін інформацією та співробітництво в галузі ядерної безпеки і радіаційного захисту (12.11.1997р.).

10. Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина з питань, що становлять взаємний інтерес у зв'язку з ядерно-технічною безпекою і радіаційним захистом (10.06.1993р.).

11. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Латвійської Республіки про оперативне оповіщення про ядерні аварії, обмін інформацією та співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту (17.10.2001р.).

12. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про оперативне сповіщення про ядерні аварії, обмін інформацією та співробітництво у галузі ядерної безпеки і радіаційного захисту (24.05.1993р.).
13. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Швеції про оперативне сповіщення про ядерні аварії та обмін інформацією про ядерні установки (23.03.1999р.).
14. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про оперативне сповіщення про ядерні аварії та обмін інформацією щодо ядерних установок (23.11.2000р.).
15. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Болгарія про оперативне сповіщення про ядерні аварії, обмін інформацією та співробітництво в галузі ядерної і радіаційної безпеки (31.01.2003р.).
16. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Словацької Республіки про оперативне сповіщення про ядерні аварії, обмін інформацією та співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту (24.09.1998р.).
17. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про оперативне сповіщення про ядерні аварії та обмін інформацією в галузі ядерної та радіаційної безпеки (22.09.2004р.).

5.4 Двосторонні міжвідомчі угоди, домовленості

1. Протокол про наміри між Державним комітетом ядерного регулювання України та Національною Комісією з ядерної енергії Федеративної Республіки Бразилія щодо співробітництва у сфері ядерної безпеки та радіаційного захисту. Протокол підписано - 02.12.2009р. Протокол набув чинності з моменту підписання.
2. Меморандум зустрічі між Державною інспекцією ядерного регулювання України та Комісією ядерного регулювання США. Меморандум підписано 12.03. 2013р.
3. Домовленість між Комісією Ядерного регулювання США та Державним комітетом ядерного регулювання України про обмін технічною інформацією та співробітництво в сфері ядерної безпеки від 12.04. 2006р. з Поправкою від 21 вересня 2011 року. Домовленість після внесення поправок набула чинності шляхом обміну дипломатичними нотами 10 лютого 2012 року.
4. Виконавча домовленість між Міністерством енергетики США та Державним комітетом ядерного регулювання України стосовно співробітництва у цілях безпеки джерел іонізуючого випромінювання в Україні, придатних до експлуатації. Домовленість підписана 23.06.2006р. Згідно Статті VII Домовленість набуває чинності з моменту підписання.
5. Меморандум про науково-технічне співробітництво між ВМУ/GRS та Держатомрегулювання України/ДНТЦ ЯРБ на період з 2010 до 2013 року. Меморандум підписано 14.12. 2010р. Меморандум набуває чинності з моменту підписання.

6. Угода між Державним комітетом ядерного регулювання України та Органом ядерної безпеки Французької Республіки про обмін технічною інформацією та співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту. Угоду підписано - 27.02. 2009р. Згідно Статті 9 Угода набуває чинності з моменту підписання Сторонами.

7. Виконавча домовленість між Міністерством енергетики США та Державним комітетом ядерного регулювання України стосовно співробітництва у цілях безпеки джерел іонізуючого випромінювання в Україні, придатних до експлуатації. Домовленість підписана 23.06.2006р. Згідно Статті VII Домовленість набуває чинності з моменту підписання.

8. Меморандум про науково-технічне співробітництво між ВМУ/GRS та Держатомрегулювання України/ДНТЦ ЯРБ на період з 2010 до 2013 року. Меморандум підписано 14.12. 2010р. Меморандум набуває чинності з моменту підписання.

9. Угода між Державним комітетом ядерного регулювання України та Органом ядерної безпеки Французької Республіки про обмін технічною інформацією та співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту. Угоду підписано - 27.02. 2009р. Згідно Статті 9 Угода набуває чинності з моменту підписання Сторонами.

10. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом ядерного регулювання України та Державним агентством Турецької Республіки з питань атомної енергетики щодо технічного співробітництва та обміну інформацією в сфері ядерного регулювання. Меморандум підписано - 07.06.2005р. Згідно Статті 6 Меморандум набуває чинності з моменту отримання останнього письмового повідомлення про завершення внутрішньодержавних процедур. Набуття чинності для України -08.09.2005р.

11. Угода між Державним комітетом ядерного регулювання України та Шведським органом з радіаційної безпеки про співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту. Угоду підписано - 14.01.2010р. Згідно Статті 7 Угода набуває чинності з моменту підписання.

12. Угода між Державною інспекцією ядерного регулювання України та Радою з регулювання атомної енергетики Індії про обмін технічною інформацією та співробітництво в сфері ядерної безпеки та радіаційного захисту. Угоду підписано - 10.12.2012р. Згідно ст. 9 Угода набирає чинності з моменту підписання.

13. Угода між Державним комітетом ядерного регулювання України і Державною установою з ядерної безпеки Чеської Республіки про співробітництво у галузі державного регулювання та нагляду за безпекою при використанні ядерної енергії (Дата підписання Угоди - 19.09.2001р.).

14. Угода між Державним комітетом ядерного регулювання України та Міністерством з надзвичайних ситуацій Азербайджанської Республіки про співробітництво в галузі радіаційної безпеки (Дата підписання - 07.09.2006р.)

15. Угода між Державним комітетом ядерного регулювання України і Агентством ядерного регулювання Республіки Болгарія про співробітництво в

галузі державного регулювання і нагляду за безпекою при використанні атомної енергії (Київ, 30.01.2003 р.)

16. Домовленість про співробітництво між Фінляндським Центром ядерної та радіаційної безпеки та Міністерством охорони навколишнього природного середовища і ядерної безпеки України, Адміністрацією ядерного регулювання щодо надання допомоги в галузі гарантій (1996р.).

5.5 Міжнародні угоди

1. "Договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, в космічному просторі та під водою" від 05.08.1963 р.

2. "Договір про нерозповсюдження ядерної зброї" від 01.07 1968 р.

3. "Договір про заборону розміщення на дні морів та океанів та у його надрах ядерної зброї та інших видів зброї масового знищення" від 11.02.1971 р.

4. "Конвенція від 31 січня 1963 р., що доповнює Паризьку конвенцію від 29 липня 1960 р. про відповідальність перед третьою стороною у галузі ядерної енергії" від 31.01.1963 р.

5. "Конвенція про цивільну відповідальність у галузі морських перевезень ядерних матеріалів" від 12.17.1971 р.

6. "Конвенція про оперативне оповіщення про ядерну аварію" від 26.09.1986 р.

7. Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення (дата ратифікації: 21.02.75)

8. "Конвенція про допомогу у випадку ядерної аварії або радіаційної аварійної ситуації" від 26.09.1986 р.

9. «Готовність і реагування у разі ядерної або радіологічної аварійної ситуації. Загальні вимоги безпеки. Серія норм безпеки. IAEA-МАГАТЕ No. GSR Part 7, Відень, 2016»

10. Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду

11. Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу

12. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення (в Україні ратифіковано Законом N 187-XIV від 16 жовтня 1998)

13. Конвенція з ядерної безпеки (підписано в 1996 році, ратифіковано 17.12.97, набула чинності 7.7.98)

14. Об'єднана конвенція про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами (Відень, підписано 29.09.1997)

15. Конвенція про додаткову компенсацію за ядерну шкоду (Відень, підписано 29.09.1997)

16. "Угода про грант (Проект ядерної безпеки Чорнобильської АЕС) між Європейським банком реконструкції та розвитку, як Розпорядником коштів Гранту з Рахунку ядерної безпеки, Урядом України та Чорнобильською

атомною електростанцією" від 12.11.1996 р.

17. Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму.

18. Спільний Протокол про застосування Віденської конвенції та Паризької конвенції від 21.09.1988

5.6 Міжурядові угоди

1. "Угода про співробітництво у галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту" від 27.08.1992 р.

2."Договір між Урядом України та Урядом Республіки Польща про оперативне сповіщення про ядерні аварії, обмін інформацією та співробітництво у галузі ядерної безпеки і радіаційного захисту" від 24.05.1993 р.

3."Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво з питань, що становлять взаємний інтерес у зв'язку з ядерно-технічною безпекою і радіаційним захистом" від 10.06.1993 р.

4."Угода між Україною і Сполученими Штатами Америки щодо надання допомоги Україні в ліквідації стратегічної ядерної зброї, а також запобігання розповсюдженню зброї масового знищення" від 25.10.1993 р.

5."Угода між Урядом Королівства Норвегії та Урядом України про оперативне сповіщення про ядерні аварії та обмін інформацією про ядерні установки" від 28.09.1994 р.

6."Угода між Урядом України та Урядом Республіки Австрія про обмін інформацією і співробітництво в галузі ядерної безпеки і радіаційного захисту" від 08.11 1996 р.

7."Угода між Урядом України та Урядом Угорської Республіки про оперативне сповіщення про ядерні аварії, обмін інформацією та співробітництво в галузі ядерної безпеки і радіаційного захисту" від 12.11.1997 р.

8."Угода про співробітництво між Україною та Сполученими Штатами Америки стосовно мирного використання ядерної енергії" від 06.05.1998 р.

9."Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Словацької Республіки про оперативне сповіщення про ядерні аварії, обмін інформацією та співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту" від 24.09.1998 р.

10. "Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Швеція про оперативне сповіщення про ядерні аварії та обмін інформацією про ядерні установки" від 23.03.1999 р.

11.Угода між Урядом України та Урядом Республіки Австрія про обмін інформацією і співробітництво в галузі ядерної безпеки і радіаційного захисту від 08.11.96.

12.Угода між Урядом України та Урядом Фінляндської Республіки про оперативне сповіщення про ядерні аварії, а також обмін інформацією та співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту від 08.02.96.

13.Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про оперативне сповіщення про ядерні аварії та обмін інформацією що-

до ядерних установок від 23.11.2000.

14. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Латвійської Республіки про оперативне оповіщення про ядерні аварії, обмін інформацією та співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту від 17.10.01, затверджена постановою КМУ від 20.08.03 № 1309.

15. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Болгарія про оперативне сповіщення про ядерні аварії та співробітництво в галузі ядерної і радіаційної безпеки від 31.01.03, затверджена постановою КМУ від 20.08.03 № 1308.

5.7 Міжвідомчі угоди

1. "Угода між Держатомнаглядом, Держкоматомом та Міністерством навколишнього середовища, охорони природи та ядерної безпеки Німеччини про наміри в області інвестування заходів з підвищення безпеки АЕС з реакторами типу ВВЕР" від 25.08.1993 р.

2. "Адміністративна домовленість між Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України і Контрольною радою з атомної енергії Канади згідно з Угодою між Урядом України та Урядом Канади про співробітництво у мирному використанні ядерної енергії" від 20.12.1995 р.

3. "Домовленість про обмін інформацією між Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України і Адміністрацією з питань охорони здоров'я і техніки безпеки Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії" від 06.02.1997 р.

4. "Домовленість про обмін інформацією між Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України і Адміністрацією з питань охорони здоров'я і техніки безпеки Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії" від 06.02.1996 р.

5. "Угода про співробітництво між Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України та Радою з ядерної безпеки Іспанії" від 01.10.1997 р.

6. "Угода про обмін технічною інформацією і співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту між Національним Агентством з Охорони Навколишнього Природного Середовища Італії та Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України" від 23.03.1998 р.

7. "Угода між Комітетом з використання атомної енергії у мирних цілях Республіки Болгарія та Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України про співробітництво у галузі державного регулювання та нагляду за безпекою при використанні атомної енергії в мирних цілях" від 24.03 1998 р.

8. "Угода між Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України та Міжміністерським комітетом ядерної

безпеки Французької Республіки про співробітництво в галузі ядерної безпеки" від 03.09.1998 р

9. "Угода між Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України та Держатомнаглядом Республіки Вірменія про технічне співробітництво та обмін інформацією в галузі ядерної безпеки" від 20.07.1999 р.

10. "Угода між Державним комітетом ядерного регулювання України та Органом ядерної безпеки Французької Республіки про обмін технічною інформацією та співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту" від 27.02.2009 р.

11. "Угода між Державним комітетом ядерного регулювання України та Державною інспекцією з безпеки ядерної енергетики Литовської Республіки про обмін інформацією і співробітництво в сфері регулювання безпеки при використанні ядерної енергії в мирних цілях" від 03.12.2010

12. "Угода між Державним комітетом ядерного регулювання України та Шведським органом з радіаційної безпеки про співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту" від 14.01.2010 р.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Режим доступу: www.dsns.gov.ua
2. Державна інспекція ядерного регулювання України. Режим доступу: <https://snriu.gov.ua/>
3. «Енергоатом». Режим доступу: <https://energoatom.com.ua/ua/>
4. Місія України при НАТО. Режим доступу: <https://nato.mfa.gov.ua/>
5. Організація з безпеки і співробітництва в Європі. Режим доступу: <https://www.osce.org/>
6. Постійне представництво України при міжнародних організаціях у Відні. Режим доступу: <https://vienna.mfa.gov.ua/ustanovi-oon-u-vidni/>
7. Постійне представництво України при ООН. Режим доступу: <https://ukraineun.org/ukraine-and-un>
8. Міністерство закордонних справ України. Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/mizhнародni-vidnosini/>
9. Директива Європейського парламенту і Ради 2012/18/ЄС від 4 липня 2012 року про контроль загроз виникнення значних аварій, пов'язаних із використанням небезпечних речовин. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/direktiva-2012-18-es.pdf>
10. Конвенція про транскордонний вплив промислових аварій. (Про приєднання України до Конвенції закон № 2232-IX від 03.05.2022). Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_262
11. Designing Crisis Management Training and Exercises for Strategic Leaders. A Swedish and United States Collaborative Project. Edited by Professor Eric K. Stern, Swedish National Defense College. Elanders Sverige AB, Stockholm 2014, p.121.
12. Guideline for Strategic Crisis Management Exercises. Federal Office of Civil Protection and Disaster Assistance (BBK). Bonn, 2011, p.51.
13. EURO-MED-REACT, Table Top Exercise (TTX). Facilitator Situation Manua. Lviv, Ukraine and Chisinau, Moldova, 2022, p.54.
14. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану / Мирослав Коваль та інш. – Львів: ЛДУБЖД, 2023. – 308 с.
15. Представництво Європейського Союзу в Україні. Режим доступу: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk

Навчальне видання

**ОРГАНІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІД ЧАС ТРАНСКОРДОННИХ
НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ**

Методичні вказівки до самостійної роботи

Для здобувачів вищої освіти,
які навчаються на другому (магістерському) рівні
за заочною (дистанційною) формою навчання

Підписано до друку 03.07.2024. Формат 60x84 1/16.
Умовн.-друк. арк. 3,8.
Вид. № 18/24.

Сектор редакційно-видавничої діяльності
Національного університету цивільного захисту України
61023 м. Харків, вул. Чернишевська, 94.
www.nuczu.edu.ua